HEMBYGDEN

organ för

Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur

Red. och ansv. utgivare
Ernst Granhammar,
Red.-adr. Stockholm 50

Redaktionskommitté
Börsdir. K. Belfrage,
Arkit. E. L:son Rudstog,
Dan Danielsson, m. fl.

Årg. 3 N:r 11—12 1923

[Nerike 1.]

N E R I K E S G E O L O G I

För "Hembygden".

Av *statsgeologen D:r R. Sandegren.*

Nerike är Svealands minsta landskap, men rymmer inom sina gränser en rik och skiftande natur. Landskapets centrala del intages av den jämna, bördiga och tätt befolkade Nerikesslätten. Denna slätt omgives emellertid på alla håll utom åt öster, där den fortsättes av Hjälmaren, av skogs- och bergstrakter. I NO ligger Käglan, i V och NV resa sig Kilsbergen brant från slätten och i S utbreda sig de höglänta skogstrakter, som i SV höra till Tiveden, i SO till Tylö skog. Dessa förhållanden ha sin orsak i landskapets geologiska byggnad, betingad främst av de rörelser och förskjutningar, som under långt förflutna geologiska perioder drabbat berggrunden och framkallat den nu rådande fördelningen av bergarterna.

Nerikesslätten utgöres nämligen av ett genom förkastningar insänkt område, där i allmänhet horisontellt lagrade kambro-siluriska bergarter blivit bevarade, medan de omgivande, mera höglänta trakterna uppbyggas av till urberget hörande leptiter, gnejser och graniter. Av dessa förkastningar går den, som i V begränsar sänkningsfältet, Ö intill Kilsbergens östra brant mot SSV till Kvissbro och därifrån mot S till stambanan V om Vretstorp. En annan förkastning går i S, något S om stambanan till trakten Ö om Hallsberg och därifrån mot Ö fram till Hjälmarens södra strand. I N begränsas de kambro-siluriska bergarterna icke av någon förkastning, utan de tunna småningom ut och försvinna, så att urberget går i dagen N om sjön Tysslingen och N om Örebro. Inom sänkningsfältet ligger emellertid S om Örebro ett i N och delvis i V och Ö av förkastningar begränsat relativt höjt urbergsområde, som sträcker sig från trakten av Täby i V till något öster om Hjälmarsnäs i Ö.

Av urbergets bergarter ha gnejserna, som kännetecknas av i allmänhet medelkornig struktur, ett något skiffrigt eller åtminstone strimmigt utseende och grå eller röda färger, den största utbredningen. Leptiterna äro finkorniga till täta, grå eller röda, skiffriga bergarter. De uppträda förnämligast inom ett område ONO om Örebro samt på några ställen inom landskapets sydöstra del. Flerstädes, t. ex. vid Axberg och Lillkyrka, förekomma inlagringar av urkalksten i leptiten. Graniterna skilja sig från gnejser och leptiter genom sin massformiga, ej skiffriga struktur. De äro än grov- än finkorniga, av röd eller grå färg. Granit förekommer t. ex. i Kilsbergen, kring Askersund samt N och NV om Örebro. Graniterna äro yngre än leptiterna och gnejserna och ha under urtiden som smälta massor från djupet inträngt i dessa. Den yngsta av urbergets bergarter är diabas, en vanligen mycket mörkt färgad bergart, vilken uppträder som gångar genomsättande alla andra till urberget hörande bergarter. Den största och märkligaste i Nerike förekommande diabasgången är den, som med ungefär väst—ostlig riktning går från trakten något SO om sjön Tisaren till strax Ö om Storsjön i Regna skate.

Den kambro-siluriska lagerseriens inom Nerikesslätten anstående bergarter utgöras av sandsten, skiffer och kalksten, avlagrade i ett tämligen grunt hav, som en gång utbredde sig över större delen av vårt land. I skiffern och kalkstenen träffar man ofta väl bevarade fossil, såsom trilobiter, ortoceratiter och andra representanter för det djurliv, som en gång uppfyllde detta hav. Under de ofantliga tidrymder, som sedan denna tid förflutit och under vilka området utgjort land, ha de kambro-siluriska bergarterna utsatts för förvittringens och det rinnande vattnets verksamhet och till största delen blivit förstörda. De finnas därför bevarade blott inom vissa trakter, där de antingen som å Nerikesslätten genom förkastningar blivit insänkta mellan mera motståndskraftiga urbergsbergarter eller ock, såsom i Västergötland, skyddas av täcken av hårdare bergart (diabas). På Nerikesslätten har sandstenen, som ligger underst och vilar på urberget, den största utbredningen. Den är tämligen lös, till färgen gulvit och går sällan i dagen. På sandstenen vilar skifferlagret, som underst utgöres av blågrön skifferlera och därovan av svart alunskiffer. På denna vilar kalkstenen, vars understa lager karakteriseras av förekomsten av mineralen glauconit

och fosforit, vilka giva bergarten en ganska mörk färg; därovan följer grå och sedan brunaktig kalksten. Skiffer och kalksten förekomma emellertid endast i närheten av de sänkningsfältet begränsande förkastningarna, där insänkningen varit störst, t. ex. mellan Örsta i Tysslinge och Lanna i Hidinge samt vid södra förkastningen inom Hallsbergs, Skyllersta och Askers socknar. Vidare finnas skiffer inom ett område nära Hjälmaren i St. Mellösa socken. Skiffer- och kalkstenslagren höja sig som terrassartade platåer över sandstenssläten, och i terrassernas sluttningar bli dessa bergarter tillgängliga för brytning.

Förutom urberg och kambro-silur hyser Nerike i sin berggrund ännu ett led, nämligen den till den s. k. Visingsöformationen hörande sandstenen på ön St. Röknen i Vättern. Denna formations ålder är ännu omtvistad av geologerna, i det att somliga anse den äldre, andra yngre än kambro-siluren.

Nerikes berggrund är rik på nyttiga malmer och bergarter. Särskilt i gångna tider var bergshanteringen ganska betydande. Järngruvor ha bearbetats på många ställen, främst på Kilsbergens östra sluttning inom Kvissbro och Knista, men även inom Vintrosa m. fl. socknar. Vidare må erinras om Dylta svavelkisgruva, Glanshammars och Isåsa silvergruvor m. fl., alla numera nedlagda. De enda gruvor, som numera brytas, äro Klaragruvans järngruva vid Holmtorp och Åmmebergs zinkgruvor, men dessa märkliga gruvor ha en desto större betydelse och utnyttjas med framgång. Det är endast att beklaga, att Åmmebergs zinkgruvor numera ligga i utländska händer. Den kambriska sandstenen har förr brutits till byggnadssten; kalkstenen användes som byggnadssten och till kalkbränning, alunskiffern som bränsle vid kalkbränningen och till framställning av gas och olja. De största kalkstens- och alunskifferbrotten ligga inom Lanna—Latorpsområdet och vid Yxhult.

Inom Nerike liksom annorstädes i vårt land döljes emellertid berggrunden till största delen av lösa jordlager, vilka tillkommit under det yngsta geologiska tidsskedet, kvartärperioden. Under denna inträffade istiden, då en mäktig inlandsis täckte hela vårt land. Vid sitt framskridande från N mot S avslipade och räfflade denna berghällarna, och vid sitt bortsmältande efterlämnade den morängruset (pinnmon), en osorterad produkt av krossat och söndersmulat berg. Stundom, t. ex. i trakten av Hackva och Fjugesta uppträda elliptiska, mer eller mindre långsträckta, i N—S, d. v. s. i isrörelsens riktning, liggande kullar eller ryggar av morängrus, s. k. drumlins. Av annat slag äro de s. k. rullstensåsarna, vilka även ledes bilda långa, markerade i ungefär N—S utsträckta ryggar. Dessa bestå emellertid av sorterat och skiktat grus, sand och rullsten, vilket vid isens bortsmältande avlastats av de vid den successivt tillbakaryckande iskanten mynnande smältvattensälvarna. Bland de mera betydande rullstensåsarna i Nerike märkas den som går förbi Götlunda kyrka och över Vinön i Hjälmaren, den som går förbi Glanshammars kyrka, över Essön och vidare S ut förbi Pålsboda, Svennevad och Hjortkvarn samt den som går förbi Kil, Karlslund, Mosjö, Kumla, Hallsberg och Lerbäck. Av till den sistnämnda stötande biåsar går en förbi Örebro och en förbi Hardemo. Vidare må nämnas den ås, som från Hidinge går förbi Edsberg och Snavlunda och den, som från trakten av Laxå går ned till Vättern, söder om Olshammar.

Inlandsisen hade genom sin oerhörda tyngd pressat ned landet till stor del under havsytans nivå. När isen började smälta bort, höjde sig emellertid landet åter småningom, men ännu vid den tid, då Nerike blev isfritt, låg landet så lågt, att ett brett sund över Nerikes lågland förband Västerhavet med Östersjön. De högsta märkena efter detta hav, som hade karaktär av ett ishav, finner man vid Kilsbergen c:a 160 m. och inom höglandet N om Askersund c:a 140 m. över nuvarande havsyta. I detta hav avlagrade de vid iskanten mynnande smältvattensälvarna, förutom de ovan nämnda rullstensåsarna, massor av sand och lerslam, vilka nu som sand- och leravlagringar utbreda sig inom de trakter, som vid denna tid voro täckta av havet. Vid landets fortsatta höjning nedspolades grus, sand och lera i stor utsträckning från höjder och sluttningar och avlagrades ånyo på djupare vatten. Ett resultat av den fortsatta landhöjningen var, att den havsförbindelse, som över Nerike rådde mellan Västerhavet och Östersjön, avstängdes, och Östersjöns vatten blev sött. Detta skede benämnes Ancylustiden efter en liten snäcka (*Ancylus fluviatilis*), som levde vid stränderna av den dåtida Öster-

sjön, Ancylussjön. I Nerike ha i denna sjö avsatta sand- och grusavlagringar med *Ancylus* anträffats vid Latorps bruk på en höjd av 78 m. ö. h. Ancylussjön hade till en början sitt avlopp genom V och SV om Nerikesslätten belägna pass, men när landhöjningen fortgick här, tvangs sjön slutligen att söka sig utlopp i S genom Bälten, där landet, innan höjningen nått mellersta Sverige, legat relativt högre och sålunda hindrat avlopp den vägen. Under fortsatt höjning av norra Sverige träffades emellertid landets sydligare delar sedermera av en landsänkning, varvid Östersjön via Bälten och Öresund ånyo fick förbindelse med Västerhavet och erhöll salt vatten. Landsänkningen nådde sitt maximum under den yngre stenåldern, och den dåtida Östersjön, som av geologerna kallas Litorinahavet, nådde in över Nerike till en höjd av 60 à 70 m. över nuvarande havsyta och täckte sålunda stora delar av Nerikesslätten. Efter denna tid har landet småningom höjt sig till sitt nuvarande läge.

Allt eftersom iskanten ryckte tillbaka mot N och landet höjde sig, invandrade växt- och djurvärld. Först kommo mera köldhärdiga arter. Nerikes äldsta skogar torde sålunda ha bildats av björk och tall, men snart kommo även hassel, al, alm, lind, lönn, ask och ek. Ej förr än vid slutet av stenåldern invandrade granen till Nerike. Inlandsisens hastiga bortsmältande orsakades av en klimatförbättring, vilken gick så långt, att klimatet under sten- och bronsåldern var t. o. m. varmare än nu. Under dessa tider dominerade de ädla lövträden i Nerikes skogar. Under Ancylustiden och under bronsåldern var det tillika torrare, medan tiden omkring landsänkningens maximum under den yngre stenåldern karakteriserades av ett mera varmfuktigt klimat. Vid övergången mellan brons- och järnåldern inträffade emellertid en försämring i klimatet, vilken hade till följd, att barrskogen vann terräng på de ädla lövträdens bekostnad och att en del köldömma arter försvunno, t. ex. den som fossil i Nerikes torvmossar vanliga sjönöten (*Trapa natans*). Om dessa förändringar i klimatologiskt och växtgeografiskt avseende efter istiden vittna lagerföljder och fossilfynd i de mycket noga undersökta nerikiska torvmossarna, t. ex. Skagershultsmossen, Öjamossen och de vidsträckta torvmarkerna kring de genom sjösänkning numera försvunna Mosjö- och Kvismaren-sjöarna.

NERIKES ÄLDRE BEBYGGELSE

Sagan berättar följande om de första bebyggarna i Nerike. Vid en svår missväxt med åtföljande hungersnöd i Östergötland bjöd därvarande konung, att var tionde invånare skulle avlivas, så att befintlig spannmål skulle räcka åt de kvarvarande. Men drottningen ömmade för de livdömda och utverkade, att de sluppo ljuta döden och fingo lov att utvandra, vart de ville. De drogo då över skogen norrut till Nerike och blevo de första, som där bröto bygd.

Men skall man söka sanningen om Nerikes äldre bebyggelse, så får sagan träda tillbaka, och man får i stället en berättelse om människorna och havet.

När istiden upphörde, låg som känt, mellersta Sverige nedprässat under havsytan. En bred havsarm förband Östersjön med Kattegatt. Ur detta vatten höjde sig till en början endast enstaka delar av Nerike såsom öar över den vida vattenytan. Den linje, som markerade dåvarande strandlinjen, "marina gränsen", spåras än i dag genom s. k. strandvallar, anhopningar av rundade stenar, såväl å Tiveden som på Kilsbergens sluttningar 140 à 160 m. över havets nuvarande nivå. Emellertid höjde sig landet så småningom, havet skred tillbaka, varvid det ena stycket land efter det andra torrlades, och in på dessa blottade områden vandrade människan tätt efter det vikande havet.

Söker man efter spår av den äldre bebyggelsen, så finner man dylika i de redskap, vapen m. m., som den tidens människor brukade och delvis själva tillverkade av sten, flinta och annat varaktigt material. Om redskap av förruttnande material funnits, ha dessa så gott som alldeles gått förlorade. De lösa fornfynden i Nerike äro ganska talrika (omkr. 2,100 noga kända och förtecknade). Och nu gäller för Nerike den be-

tecknande omständigheten, att de äldre formerna av fornfynd företrädesvis ha hittats inom de delar av landskapet, som först torrlades, de yngre formerna däremot ha till största delen påträffats i områden, från vilka havet senare sjunkit undan.

Skulle man t. ex. taga en karta över Nerike och på den pricka in de punkter, där de äldre formerna av stenyxor hittats, så finge man se ganska talrika prickar i södra och västra delarna av landskapet, men blott ett fåtal prickar i övriga delar.

De äldsta fynden av redskap i Nerikes jord utgöras av s. k. *trindyxor,* tillverkade av sten (ofta diorit) och rundade till formen. (Se bild 1!) Man kan härav ha rätt till den slutsatsen, att Nerikes bebyggelse tager sin egentliga början med *trindyxperioden,* första skedet av den yngre stenåldern. Efter prof. Montelius kronologi att räkna skulle denna tid för våra trakter ha infallit omkr. 3,000 år f. Kr. Då svallade havet ännu över den egentliga Nerikes-slätten, vikar och sund trängde fram över Viby och Hardemo socknar, över Kils socken i norr o. s. v. Av Axberg och Glanshammar syntes blott smärre öar. Men i Sundbo härad, i Edsbergs och Kvistbro socknar av Edsbergs härad funnos redan människor, sysselsatta med jakt och fiske för att uppehålla livet.

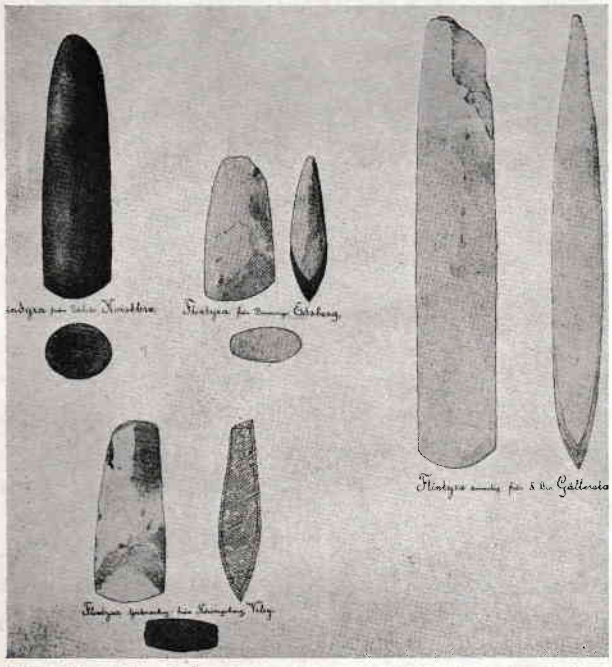

Överst till vänster trindyxa från Kvistbro. Till höger tunnackig flintyxa från Gällersta.

Vid Södra Bro i Gällersta socken har man gjort ett ståtligt fynd av fem stycken s. k. *tunnackiga flintyxor.* Två likadana ha blivit upptagna under ett meterdjupt torvlager i en mosse vid Holmstorp i Tysslinge. Båda fynden gjordes så, att man har grundad anledning tro, det yxorna legat orubbade, sedan de en gång lagts ned på platsen. Södra Bro ligger på krönet av den höjdrygg, som framgår mellan Mosjön (nu torrlagd) och Gällersta kyrka, 42 m. ö. h. Tysslingefyndet låg på ungefär samma höjd. Ett stort antal fynd av liknande art äro gjorda efter en linje, som skulle bilda strand, om havet stode 45 m. högre än vad det gör i våra dagar. Fyndens beskaffenhet vittnar om, att de tillhöra *döstiden,* d. v. s. en period av yngre stenåldern, då våra förfäder begrovo sina döda i stendösar. Havet hade vid denna tid hunnit sjunka undan rätt betydligt, en god del av Nerike var torrlagd, och människan hade alltfort tagit det nya landet i besittning. Sina boplatser synes hon ha slagit upp nära stränderna; hon var ännu fiskare, och goda fiskevatten erbjödo sig säkert i de oregelbundna vikarna och de många restsjöarna, som då funnos och delvis finnas än i dag (t. ex. Skarbysjön och Tysslingen). Fortfarande var dock Örebro-slätten täckt av vatten. Kräcklinge och Kumla socknar lågo även på havsbottnen, men Hardemo och Hallsberg samt delar av Asker och Sköllersta kunde nu bjuda bebyggaren fast mark under fötterna.

Ett av de viktigaste fynden från Nerikes forntid är att räkna med i två boplatser vid Körartorpet i Götlunda socken. De äro belägna å ett mosandsfält 32 m. ö. h. Där har man funnit en mängd skärvor av grovt brända, oglaserade lerkärl — en del av dem enkelt ornerade — spjut- och pilspetsar, bitar av stenyxor, ett 25-tal skrapor av flinta o. s. v. Sannolikt voro de människor, som en gång nyttjat dessa redskap, också fiskare. Ty havet låg nära inpå. Men lerslätterna i Nerikes mitt börja nu torrläggas, bebyggelsen drar sig ut på dem. "Kulturen" stiger, redskapen bli bättre och vackrare, somliga vittna om en högt utvecklad teknik vid förfärdigandet. Se t. ex. på stridsyxan från Hardemo (bild 2)! Den är sannolikt tillverkad efter förebilden av redskap från sydligare orter. En liknande yxa av koppar är funnen i Skåne. Här ha vi måhända de första vittnes-

börden om förbindelser mellan nerikesborna och ett metallbrukande folk.

Under stenålderns sista skede, *hällkisttiden*, fingo de döda sin sista vila i större gemensamhetsgravar, byggda av på kant resta stenhällar med en stor häll till tak. Sådana hällkistor finnas bevarade ett 10-tal i Kumla, Hidinge, Sköllersta, Bo, Edsbergs och Hackvads socknar. En upptäcktes för ej länge sedan i Hardemo socken. Många hällkistor ha tyvärr vid odlingsarbete och annars blivit förstörda.

Under hällkisttiden hade våra förfäder troligen skaffat sig husdjur och sädesväxter samt försökt sig på åkerbruk. Nerikes jord är ju av naturen bördig, klimatet var då av allt att döma mera gynnsamt för växtligheten än nu, varför de trevande försöken att få näring av jorden i stället för ur havet, vilket nu lämnat största delen av landskapet, säkert slogo väl ut och lockade allt flera att bli jordbrukare. Fisket och jakten försvunno väl ej, men de voro ej längre de enda viktiga näringarna.

Mot slutet av stenåldern omkr. år 1800 f. Kr. övergår strandbebyggelsen till en utpräglad slättbebyggelse. Talrika fynd från *bronsåldern* visa en ökad utbredning av boplatserna och vittna om utvecklad kultur. Nerike har fynd från var och en av de sex perioder, bronsåldern plägar uppdelas i. Ett av de intressantaste fynden är en bronsyxa från Frommesta i Ekeby (se bild 3!). Den är tydligen av utländsk tillverkning, endast en till sådan är funnen i Sverige, men typen är vanlig i Ungern. Om den yxan kunde berätta, vad skulle vi väl få höra om dess färder från land till land, dess vandring ur hand i hand! I varje fall är den ett nog så talande bevis för handelsförbindelser, som då funnos. Ett vackert prov på bronsålderns konst är också den guldring (bild 4), som 1780 hittades i ett grustag utanför Örebro. Och kanske böra vi tillägga, att den stora bronsyxan från Askers socken (bild 3) är av rent mellansvensk typ, så vi få icke tro, att man trots internationella förbindelser glömt konsten att själv göra sina redskap och vapen.

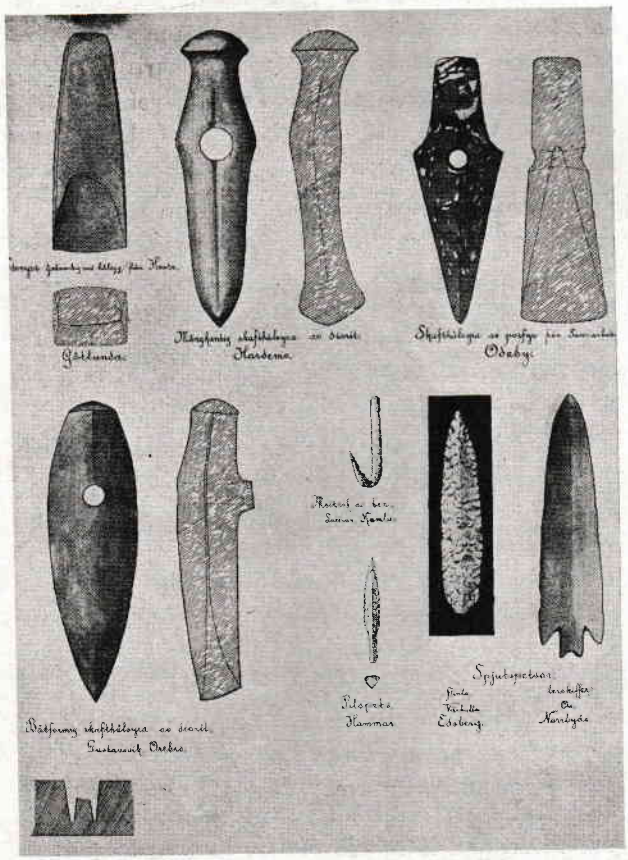

Övre raden yxor från gånggrittstiden funna i Götlunda, Hardemo o. Ödeby. Nederst till vänster en s. k. båtyxa från hällkisttiden, funnen i Örebro.

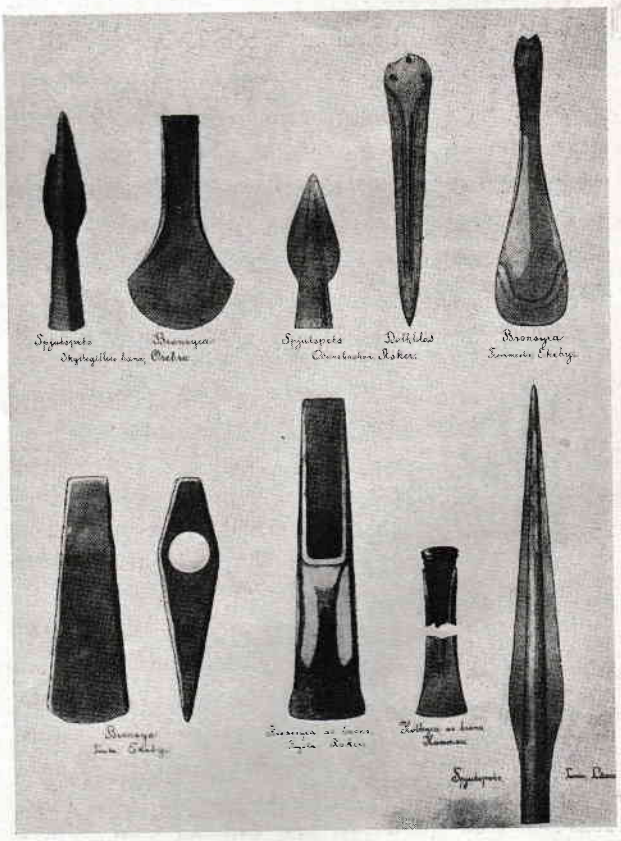

Bronsåldersfynd i Nerike.

S. k. holkyxor av brons. Överst till höger guldring, funnen vid Örebro.

Återstår så en fråga, som kanske vaknat hos läsaren. Vad för slags människor voro dessa äldsta bebyggare i Nerike? Den frågan är ej lätt att besvara. Så vitt jag vet, har endast ett enda helt kranium blivit tillvarataget ur Nerikes forngravar och vetenskapligt undersökt. Det var från hällkistan i Hardemo. Efter undersökningen kunde man säga, att kraniet var av samma typ, som är vanlig hos de flesta nutida svenskar. Sagan säger troligtvis sant, då den talar om en invandring i Nerike söderifrån. Men sannolikt är, att denna gått från västkusten över de stora sjöarna och Västergötland till vårt landskap. Kanske var det i Askersundstrakten, som Nerikes förste bebyggare en dag för omkring 5,000 år sedan steg i land från sin farkost efter en vågsam färd på Vätterns oroliga vatten?

Josef S. Gralén.

Litteratur:

Sune Lindqvist: Från Nerikes sten- och bronsålder (i Meddelanden från Föreningen Örebro läns museum V, sid. 49—150 + 2 kartor). — Örebro 1912.

Hur bygden bröts (i Nerike, hembygdsbok, sid. 77—87). — Uppsala 1922.

O. Montelius: Bronsåldern i mellersta Sverige. Nerike. (Antiqv. tidskrift för Sverige, del 3, sid. 310—369 och sid. 417). — 1870—73.

H. Hofberg: Nerikes gamla minnen. 298 sidor. — Örebro 1868.

NÅGOT OM FOLKDRÄKTEN I NERIKE

"De älska gamla sedvanor" är Richard Dybecks vackra omdöme om nerikesfolket. Tyvärr har detta tilltalande drag hos det öppna slättlandets bebyggare ej hållit provet. Då den nya tiden anstormade, sköljde dess brusande böljor snart bort allt av egenart. Unga släkten höllo ej fast vid det, som för fäderna varit oskattbara värden; egenarten fick förgå, och snabbt nog övergavs i de stunderna även det gamla dräktskick, som i dessa släta låglandstrakter en gång hade utvecklat sig för att genom århundraden aldrig svikas.

Av de få kvarglömda resterna av en äldre nerikesdräkt har man sökt leta sig till vad en gång dräktmodet här bjöd; i vad mån dess lagar voro obetingat bjudande och vad det kunde kosta att överträda dem, framgår av gamla protokoll. För oss, sena tiders barn, som endast frivilligt göra oss till slavar av modet, bör det befinnas egendomligt, att under gångna tider vår allmoge av sina sockenmän med all stränghet höllos inom de snäva gränserna för ett visst dräktskick; dräktfrågan, som vi fatta som den mest individuella av alla, var under århundraden för vårt folk allt annat än individuell. Stränga förordningar å detta område i stad, kanske ännu strängare på landsbygden! Ty att "sättjas i stocken", vilket exempelvis för vissa försyndelser påbjöds i Svennevad åren 1697 och 1698 (se "Svenska Allmogedräkter" av Gerda Cederblom) tyckes vara ett straff, vida övergående den försyndelse, som det förutsatte: av en ung man "att komma med knappetröja till kyrkian", av en ung

BILDER FRÅN NERIKE

Bergslagsgård.

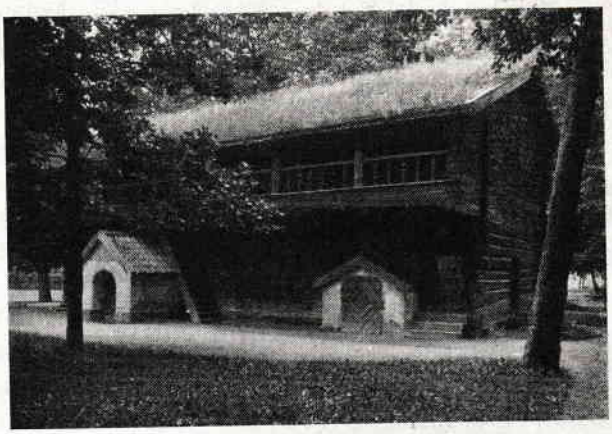

Kungsstugan.

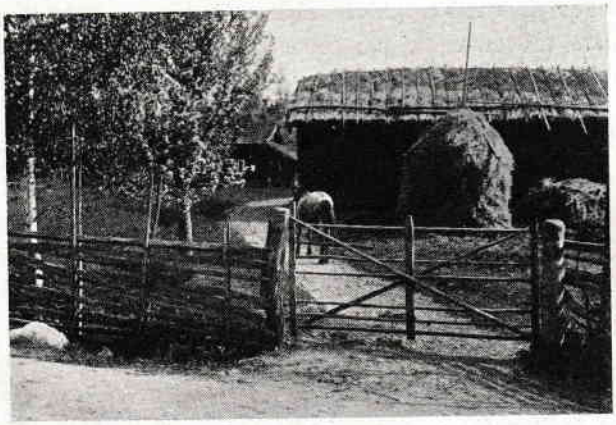

Uthus med för Nerike typiskt vasstak.

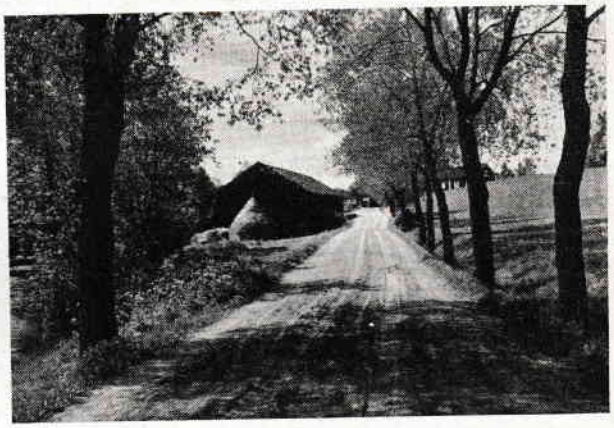

Landsvägsmotiv från norra Nerike.

Motiv från Kil.

Typisk backstuga.

I nästa nummer kommer bl. a. bilder av Gällersta och andra typiska nerikesgårdar.

kvinna "att komma medh band och brokota kläder".

Förordningen gavs alltså under 1600-talets allra senaste år. Det är svårt att förstå, hur de hedervärda sockenmännen fattade begreppet "brokot". I 1700-talets boupptecknings från det närbelägna Uppland är det nämligen det mångfärgade i dräkterna, som frapperar; rött, blått, brunt och grönt, men aldrig svart, äro de gängse färgerna. Säkerligen böra gamla nerkingska boupptecknings från samma tid vittna om samma dräktdrag; de båda provinserna äga ju redan i sin natur så mycket gemensamt. Ha alltså tydligen de enfärgade tygerna trots kraftig kulör ej räknats som "brokota", och ha framför allt de kvinnor, som skrudade sig i de finveckade kjortlarna av vit lärft eller mörkblå vadmal, om vilka äldre uppgifter vittna (se o. a. a.), uppfyllt all rättfärdighet, så tycks med en något senare tid en viss åtrå efter "brokota" kläder ha blivit tillfredsställd: de randiga tygerna ha kommit på modet och, då gamla förordningar samtidigt tydligen ha upphört att respekteras, rentav blivit förhärskande. I och med detta skiftar folkdräkten i en hel del provinser om till att uttrycka en viss borgerlighet. Ett alldeles direkt sådant inflytande visar kalmincken, (omtalad i en del dalsocknar och även nämnd i en nerkingsk dräktbeskrivning, en uppteckning år 1867 av Maja Cajsa Berglund, nu i Nerikes Fornminnesförening), vilken i England bars av de borgerliga. Av dess randning i granna färger lever kvar en återglans i en del hemvävda, bredrandade livstycketyg från Dalarna, enligt uppgift uppvävda efter livstycken av kalminck. Och hur mycket fick ej i själva verket under 1700-talet den borgerliga dräkten bestå allmogedräkten av nya plagg. Alltid har allmogedräkten speglat ett äldre högre ståndens dräktmod, men städse hade detta ägt den prakt, som så väl stämde med vårt folks urgamla kärlek till färg och ståt. Ett helt annat moment kommer nu till, en stillsam borgerlighet, som ej det ringaste har med prakt att skaffa. Det vinner inträde endast i en del trakter; ett hastigt genombläddrande av Gerda Cederbloms verk låter oss skymta detsamma i dräkterna från Svärdsjö, Värmland, Häverö i Uppland och Östergötland, och det är därtill tillfinnandes i bl. a. Ångermanland och Medelpad. Men det innebär en mycket stor ändring och måste anses som ett begynnande av den allmänna nivellering, som berövat oss våra folkdräkter, och att några århundraden längre män och kvinnor hade satts i stocken för misshagliga nyheter! Vad hade vi ej i så fall ännu ägt kvar!

Det är, som Gerda Cederblom påvisar, den enklare skiftningen av Stora Mellösa-dräkten, den enda, av vilken några spår bevarats i Nerike, som i viss mån är en kvarleva från flydda tider. Den finveckade kjorteln av grov hemvävd lärft bör vara av rätt hög ålder. Hur litet har vad beträffar denna den ofärgade lärften hos oss tagits i bruk för dräkter, och vilken motsats visa ej folkdräkterna i redan mellaneuropeiska områden, Slovakiet, Podkarphatska Rus, Kroatien bl. a., där de helvita dräkterna dominera för både män och kvinnor. — De fina knutuddarna, som kanta halslinning, halskrage och ärmlinningar torde även vara av hög ålder. Vilka ha någonsin lagt ner en så häpnadsväckande omständlighet med mödosamt arbetade detaljer på dräkterna, som de högre ståndens till framemot 1700-talets senare del? — "Budingen" eller "upplåten" är ett annat ålderdomligt plagg. Livstycket tycks i äldre tider ha varit av skinn (klipping; se M. C. Berglunds uppgift), för att senare arbetas av kalminck och slutligen bli av samma tyg som och t. o. m. sammanhängande med kjorteln. De röda strumporna äro utan tvivel en rätt ålderdomlig kvarleva. Det nya är i denna dräkt det randade förklädet och halmhatten med röda band. Den senare tycks ha en motsvarighet i Rackeby sockens i Västergötland "skrållhatt".

I helgdagsdräkten härskar ännu bindmössan med anor från tidigare perioder, men den randade kjorteln, silkesduken kring skuldrorna och spetsstycket äro utan tvivel nyheter.

Den manliga dräkten, praktisk och väl framhävande de högresta gestalternas smidiga styrka, är till typen ungefär densamma som bars överallt. Skinnbyxor med laskad ornering eller vita lärftsbyxor, granna strumpeband, brokig väst, livrock, vita strumpor och spänneprydda skor samt till detta ett direkt arv från socknens borgerliga män, en grön läderkaskett, utmärkte densamma. Givetvis funnos en del skiftningar i denna dräkt: livrocken bars i olika trakter brun eller blå, senare svart; kasketten kunde ersättas

av en bredbrättad svart filthatt, byxorna kunde vara av mörk vadmal.

Nerike är det öppna slättlandet, som gemensamt med andra sådana, Väst- och Östgöta-slätterna, Mälardalen, mycket tidigt låtit sitt äldre, karakteristiska dräktskick helt skifta om till fullständig borgerlighet. — Hur fjärran stå ej i våra dagar intressena från dem, som en gång, i ivrig strävan för allt vad som syntes den tiden värdefullt, åsidosatte de verkliga värdena. I uppfattning och strävan ställa vi oss på en betydligt äldre ståndpunkt, träda vi i själva verket tillbaka till den ungefärliga perioden för omkring tvåhundra år sedan. Icke med stränga lagbud och hot om svåra straff söka vi dock att främja vårt syfte. Det är med våra hjärtan fulla av ödmjuk uppskattning av det, som är ålderdomligt och fornt, av vördnad för det arv fäderna skänkt, som vi nutida svenskar, var och en i sin landsända, taga upp strävan efter allt det vi av ursprunglighet och egenart besitta som arvedel från gångna tider.

Elisabeth Thorman.

EN RUNDTUR I DEN ARKEOLOGISKA OCH KULTURELLA FORSKNINGENS TECKEN

För "Hembygden".

Av *Museiintendenten Hugo Hedberg.*

> "Kom ihåg, att den glädje man bereder andra är den *ädlaste glädjen.*"

Vid ett besök i det ståtliga länsmuseet i Örebro överenskommo några lärarekrafter med intendenten att redan påföljande morgon per cykel företaga en rundresa inom länet efter ett av denne uppgjort — hemligt program. — På slaget kl. halv fem alltså församlades man å kanonplanen utanför den gamla ärevördiga Wasaborgen — *Örebro slott* — där ett kort föredrag avhölls angående den högintressanta utgrävningen i slottets äldsta del — *"Kärntornet"* — även benämnt "Håltornet" — varefter färden styrdes norrut. — Den arla morgonstunden är i allo ljuvelig och firmamentet bådar gott i fortsättningen. — Halt! Här mina ärade är *Förlunda* by och nu stå vi på krönet av ett större *gravfält* från *järnåldern* om ett hundratal gravar av olika slag och storlekar.

Denna enstaka grav t. ex. är för några år sedan med ett särdeles lyckligt resultat undersökt och respektive fynd finnas som bekant å länsmuseet.

Under formering i "gåsmarsch" bär det hän genom en svår och obanad skogsterräng och så småningom är man ute på den österut slingrande Kungsvägen.

Vid passerandet av *Myrö* stilfulla corps de logis hålles ett anförande om detta gamla anrika gods underbara saga om *"lönngångar"* och dylika ting samt om den gamla *"Ryssgraven"* härstädes o. m. s.

Efter en kort paus vid *Ringkarleby* kyrka, vilken som hastigast kringgås, varvid gravkoren bekikas, sättes kurs på *Esplunda* säteri. — Som vanligt här öppnar det grevliga, älskvärda herrskapet gästfrihetens dörr på vid gavel, och slottets klenoder, konstskatter och dyrbarheter av alla slag få njutningsfullt beskådas.

I allén passeras en imponerande *minnessten*, upptagande namnen på samtliga godsets f. d. innehavare — alla store män i staten.

Inom kort står man på *Glanshammars* kyrkobacke, och den gamla — för sina framknackade målningar — så ytterst märkliga kyrkan studeras särdeles grundligt. En framstående kännare på området: "den svenska kreatursrasen" vill i denna målning finna stöd för sitt förmenande, att kreatursrasen i Nerike — speciellt i Tiveden — fordomtima varit en s. k. "Fjäll- eller Jämtlandsras" — sålunda "kulliga eller hornlösa" djur — ty i annat fall — heter det — hade alldeles säkert konstnären i denna bild framställt respektive dragare (stutar) försedda med väldiga horn. Om det arkitektoniskt sköna — fristående — *gravkoret* här hålles ock ett kort anförande

Detalj i kalkfärg från framknackningen i Glanshammars kyrka.

angående dettas dystra innehåll och allt hithörande. Därefter ett besök vid det vackra *fornminnet i skeppsform* om nio mäktiga stenblock samt den gamla *silvergruvan* med anor från 1400-talet.

Sitt upp! och i god fart distanseras denna trakt, som man kan kalla "*Glanshammars hjärta*". Där borta vid sidan om vägen skymtar nu *Skäfvesunds* gamla hemtrevliga herrgård.

Där i skuggan av högresta furor och granar ha vi en synnerligen vacker liten grupp om trenne väldiga *bautastenar*, minnande om hänsovna vikingar, vilkas brända ben i urnor torde återfinnas inom ringen eller ock ha dessa gamla kämpar fallit i främmande land, vadan blocken här av kärleksfulla händer äro resta till dessa de fallnes ära och minne genom tidernas tider.

På åsen av en i Hjälmaren utskjutande landtunga färdas man nu fram mellan en och annan gravkulle och så hjular man "bums i kanalen", d. v. s. ej direkt i det våta elementet utan i några båtars vidöppna famn, vilka farkoster galant föra oss över det smala sundet till den motsatta stranden. — Därpå fortsättes marschen över den vackra, långsträckta Essön — med sina fyra misstänkta "*stenkummel*" och direkt ned till sjöstranden där även farkoster i form av typiska Hjälmarsnipor — utan "motorsurr" — för den levnadsglada truppen över till *Hjälmarbadens* präktiga restaurang, där en riklig, välsmakande och behövlig lunch står redo att glupskt försvinna i respektive stofthyddors patenterade smältugn.

Tavlan från altanen här är storartad och av äkta nordisk färg, och färdledaren finner sig föranlåten att å sin å utfärder ständigt medförda cornett à piston föredraga "*Guds lov i naturen*" tillika med några andra stämningsfulla melodier. — Uppställning blåses, varefter man åter trampar sig fram med stärkta krafter och med *Sörby* gamla herresäte till närmsta mål — ett ställe, vid vilket — vad särskilt Nerike vidkommer — det odödliga namnet "*Djurklou*" är förknippat.

Ett stycke härifrån halt för bestigandet av en lummig kulle, på vilken ett av *Magnus Ladulås'* många slott — som det säges — varit beläget, och på dettas grundval få nu vars och ens tankar — under absolut tystnad — fritt spela — fritt fantisera. *Kvismardalen* med sin rika fauna och flora — ett naturvännens sannskyldiga eldorado — bjuder ock nu den lilla cykelkontingenten omväxlande perspektiver, idyller och färgstarka hägringar. — Vid *Sköllersta* åldriga kyrka slår man sig i ro för studerandet av allt detta utsökt "gamla", som här förefinnes, men åter ljuder uppbrottssignal, och nu gäller målet en *stenåldersgrav* — "*Hällkistan i Tarsta*" — detta gamla fyratusenåriga fornminne med sitt så ytterst — ur vetenskaplig synpunkt — dyrbara innehåll, varav en hel del även finnes å länsmuseet i Örebro.

På den fortsatta stråten gör man ock en bestigning av "*Tarsta borg*", en gammal "rövarborg" från flydda tider. Ett blitt öde fogar det så, att bergsplatån är tagen i besittning av en skara *nationalklädd ungdom*, med vilken man genast bekantar sig. Här sjöngos bl. a. fosterländska sånger, höllos kärnfulla tal och höjdes leverop med ty åtföljande fanfarer. Här trådes ock *dansen* av hjärtans lust — men endast en ursvensk sådan vid violinens och understundom även pistonens muntra toner. Det är liv och fröjd i detta äktsvenska lag, där man icke är besmittad av något kroniskt "neger- eller jumbodansande" inslag. Lycka till I ungdomar i alla Edra ädla strävanden att söka renodla den nuvarande dansen till vår gamla hederliga svenska dans, sådan den fordom tråddes i både slott och koja, å ängar och dansplaner. — Beklagligt nog måste "septetten" slå till reträtt med ännu en gammal rövarborg — med dubbla ringmurar — till mål — benämnd "*Ämmehäll*", men detta fornminne måste tyvärr passeras.

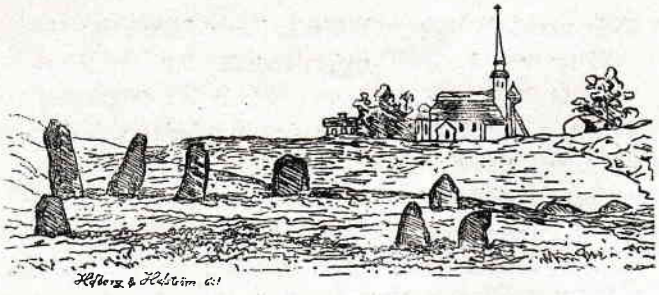

Skeppssättning nära Glanshammars kyrka.

Inom kort är man vid slutmålet i söder — *Pålsboda* — där i gästgivaregårdens berså bredda smörgåsar och rykande "mocka" inmundigas, varefter man med sista tåget anträder hemresan till Örebro, där vid *Engelbrektsbysten* i avskedets stund ett rungande fyrfaldigt leve höjes för våra stora fosterländska minnen — vårt kära *Sverige* — det Gud signe!

Må vi söka att så idel blomsterfrön på våra medmänniskors stig och göra till vår uppgift, att med glädje och efter förmåga söka sprida ljus och klarhet i det dunkla och förborgade.

GAMLA MINNEN FRÅN JULEN I SKAGERSHULTS SOCKEN*

1. Tröskningen skulle ovillkorligen vara slutad före jul. Det berättas om en gård från norra sidan om Toften, att man hade haft så bråttt med att tröska att man inte hunnit med tidräkningen. Följden blev att julmorgonen stod man i otta och tröska som vanligt. Då kom folk farande till julottan, vilka upplyste de tröskande om förhållandet. Att de blevo obeskrivligt förskräckta hör till historien.

Åtminstone på en del gårdar var sed att av den ull, som klipptes av fåren på hösten, hinna karda, spinna, väva och sy nya kläder till jul åt alla familjemedlemmarna.

Linet skulle vara berett, men behövde ej vara uppvävt till jul. Däremot förekom den seden att ha tömmar till körningen färdiga av linet till jul. Dessa arbetades av männen på kvällarna och sista hopsnoddningen skulle göras tidigt julaftons morgon.

Slakt, bakning och brygd skulle naturligtvis vara färdigt före Lucia-dagen. Till julen bryggdes två sorter, ett starkare, kallat julöl, samt ett svagare.

2. Blåste det hårt julnatten skulle det bli stark "herradö" under året.

Var nyårsdagen mulen, inverkade det på hela året, och tvärtom. Var det klart och vackert väder så blev allt lätt och glatt under året.

3. Efter slakten stöptes ljus till vinterns behov.

Under hösten ystades julostar, en till varje familjemedlem.

4. För att kunna få fira en god jul skulle mat bäras till de fattiga i grannskapet. Likaså skulle till fattighuset skickas matvaror, bestående av en mjölpåse samt ett bröd av varje sort man hade bakat, jämte det sovel man kunde.

Kyrkvaktaren kom på besök kort före jul och skulle ha en slant. Många tiggare gingo förr i världen till stugorna, i synnerhet kort före jul, och ingen behövde gå tomhänt bort, ty då förde de bort julglädjen.

5. Till Lucia-dagen skulle vara mer och bättre mat. De unga tävlade om att komma först upp på morgonen. Lucia-dagen kallades "Lilla Jula".

Julaftons kväll brukar drängarna från dörren sparka av sig skorna framåt bordet. Vände sig skon utåt dörren betydde det att den drängen skulle flytta från stället vid nästa årsflyttning; vändes de inåt rummet skulle han komma att stanna.

6. Julhelgen ansågs börja kl. 12 midd. julafton och slutade tjugondagen. Till dess måste vars och ens ost räcka.

7. På en del ställen breddes lång råghalm på golvet. Inga andra bäddar behövdes då under

* Denna beskrivning är ordagrant återgiven efter originalet, skrivet av fru Ellen Pettersson, Hasselfors. Materialet är, genom tillmötesgående av fröken Maja Forslund, lånat ur Örebro läns Bildningsförbunds Folkminneskommittés arkiv. *Red.*

Halmen låg inne under hela helgen och brändes helgen, utan familjens medlemmar sovo på den. då den uttogs. Man skulle vila i halmen till minne av att Frälsaren låg på strå. Ibland lekte man i halmen, flätade den och fångade varann i flätorna.

8. Man flätade halm till takkronor, som prydes med ullgarnstofsar.

9. Man klädde en ståltrådsring med lingonris och hängde den i taket, prydd med klippta figurer av grannt papper samt de hemstöpta ljusen.

10. Julgran började användas omkring 1870. Det användes endast små granar, som bundos fast med ett snöre i taket, pryddes med pappers-karameller, som köptes i Porla midsommarafton, samt ljus och papper.

14. Julkärvar användes allmänt.

15. Husdjuren skulle ha bättre mat till jul. De fingo veta av sina vårdare att det var jul. Husfadern ställde ett stop dricka under bordet; det skulle stå där medan man åt, sedan beströks oxarnas mankar med drickat, vilket då hade fått sådan förmåga att den kunde meddela mer styrka åt oxarna, och inte skavdes manken sönder av oket heller. Ett bröd låg på bordet hela julnatten, sedan delades det ut åt alla husdjuren, därav blev det mera sammanhållning mellan djuren, och de, som skulle i vall under sommaren, gingo då bättre hem.

16. Till julbrasan användes torr björkved. Ibland kunde man i askan se spår efter julbocken som besökt stugan under natten.

17. Brödet, som skulle doppas, stod på bordet, grytan på spisen, och man gick till den och doppade sitt bröd. Vidare var bordet dukat med skinka, ost och annat sovel samt brännvin. En fullvuxen dräng skulle ha ett stop brännvin, pigan och drängpojken var sitt halvt stop. Det dukades även för bortavarande familjemedlemmar.

Gick man ut och såg in genom fönstret, kunde man få se någon sitta huvudlös vid bordet. Det varslade om dennes död. Ett annat sätt att få veta om man skulle dö under året var, om man ställde sina skor under bordet julnatten så kunde det hända, att dessa vände sig eller bytte plats, det betydde dödsfall. Man kunde också hitta sädeskorn under julbordet, det betydde god skörd. Under hela helgen skulle det stå ost och limpa på bordet. Emellan måltiderna ställdes detta under duken. Limpan skulle stå kvar på bordet tills man fick så och sätta på våren. Detta för skördens skull. Osten däremot fick ju ta slut tjugondagen.

18. Julafton gröt och fisk, kött och fläsk, korv, skinka, ost. Juldagen fläsk och bruna bönor, vitkål, fruktsoppa. Nyårsafton lika med julafton. Tjugondagen rustades till med samma kalasmat igen.

19. Hästen skulle ha med av husbondens julbröd. Katten var det också mycket noga med. Han skulle smaka på allt för att han ej skulle säga: "Ingen ordning". Det hade nämligen hänt i en stuga väster om sjön Toften. Av julgröten östes upp ett fat, som bars ut till tomten. På sina ställen dukades åt tomten på huggekubben, som stod i köket.

20. Man lade mandel i gröten. Den som fick den skulle bli gift under året. Man brukade också att rimma till gröten.

Men man använde rimmandet kanske mer, då man hade slåtterkalas under hösten.

21. Till julen bakades potatislimpa, s. k. surlimpor, som bereddes av surdeg, samt vörtlimpa; det användes endast grovt rågmjöl. Det var annars inte vanligt att få äta oblandat rågbröd utan med hälften havre.

27. Det var stor brådska på hemfärden från kyrkan julmorgonen. Den som först kom hem fick först in sin skörd kommande år. Kommo männen hem före kvinnorna blevo de sedan före i arbetet under året och tvärtom.

Då Nyårsnyet blev synligt skulle man hålla en psalmbok bakom ryggen och så läsa den psalm, som man slog upp utan att se på. Det betydde mycket, vad den psalmen handlade om. Fick man t. ex. upp "dödpsalm", så betydde det ju död för en själv eller någon i familjen.

30. De döda hade julotta julnatten kl. 12. Det berättas att ett följe, vars klocka stannat, kom så tidigt till julottan i Skagershults kyrka, att de fingo se denna ottesång. Men de fingo brått att stänga kyrkdörren.

32. Annandagen gick man omkring och sjöng Staffans visa samt hade julens stjärna med. Annandagsmorgon måste man tidigt upp och gå till granngården och bjuda på glögg, ost och limpa.

38. Julen avslöts med ungdomsbjudningar, varvid förekommo danslekar jämte dans. Även andra jullekar förekommo, såsom: Torka malt, Gömma ringen, Låna eld m. m. Trettondagen gick man från gård till gård med julstjärnan. En person i sällskapet var utklädd samt hade till uppgift att tigga brännvin i en medförd flaska. Det hoptiggda brännvinet dracks ur på tjugondagen, då man lekte ut julen.

De, som lämnat ovanstående upplysningar, äro: Förre brukaren Karl Gustavsson, född den 18/1 1850, jämte hans hustru Karolina, Sundsjö, Hasselfors, samt torparänkan Anna Stina Ersson, f. Ersdotter, född den 9/9 1835 i Skagershult, bosatt i Stabo, Hasselfors.

Dessutom ha flera äldre personer intygat riktigheten, men ej kunnat minnas något mera.

Upplysningar ha också lämnats av änkan Augusta Andersson, född 1835, boende Bålbytorp, Hasselfors.

Hasselfors, Hyddan, den 15/3 1923.

Ellen Pettersson.

HERMODSINSTITUTET 25 ÅR

I dessa dagar då det strides så mycket om skoltyper och undervisningsmetoder, kommer i all blygsamhet ett av våra "nya" undervisningssystem och anmäler sitt kvartssekeljubileum. Hermodssystemet firar, kan man säga, silverbröllop med vårt undervisningsväsens historia. När dir. H. S. Hermod — systemets grundläggare — startade en handelsskola för muntlig undervisning i Malmö, hände det en gång på 90-talet, att han hade i sin kurs en elev, vilken ödet syntes vilja rycka studiemöjligheterna ifrån. Eleven måste av någon orsak bosätta sig långt från skolstaden. För en skolföreståndare är naturligtvis ett sådant fall brydsamt. Nu var dir. Hermod en snarfyndig man, som kände att här kunde något göras för dem, som bo långt från läroanstalten. Om man skriver till eleven och visar på vad han skall läsa och sedan gör ett korsförhör — också pr brev — om vad han kan, så får man inblick i vad han går för i kunskapsavseende. Tänkt och gjort. Brev följde på brev mellan eleven och läraren. Hela kursen genomgicks. Läraren förde fram denna elev till examen, det blev resultatet av denna undervisning pr korrespondens. Att sedan sätta denna lärares slag av undervisning i system — efter honom kallat det hermodska — har ju varit till tusendes båtnad. Var helst ett brev kan träffa en person, kan han hålla skola hemma.

Skärskådar man hermodska systemet, är det särskilt två fördelar, som träda i dagen. 1. Vid dir. Hermods uppslagsgivande korrespondens, nödgas eleven att svara skriftligt, alltså sätta sig väl in i ämnet, besvara den fråga, det gäller, och han ernår därunder övning att lätt uttrycka sig i skrift. Eleverna få lära att reda sig själva vid studierna, och institutets lärare bli mera handledare och kontrollanter. Och å andra sidan bjuder systemet den fördelen att vara en skola, som är till hands, när eleven känner studielust. Är han indisponerad, så kan han för den gången lägga bort studieuppgiften tills krafterna återhämtats. 2. Ingen, vare sig av ålder eller förkunskaper, behöver draga sig för att inhämta nästan vilket slag av undervisning som helst. Lärotiden är inte begränsad, utan läraren fortsätter med den, som har svårt för att lära, till kursen är genomgången.

Om Hermodska undervisningssystemet skrev undervisningsrådet N. Schenke för någon tid sedan: "Jag tror också att särskilt för äldre personer med en viss bildning, som raskt behöva inhämta vissa bestämda kunskaper, men inte ha lust att demonstrera sin okunnighet genom att tillsammans med ungdomar besöka en vanlig skolkurs, kan korrespondensundervisningen vara mycket värdefull."

För vidsträckta lager av vårt folk, där annat slag av skola inte kan nås, är korrespondensundervisningen av största betydelse. Såsom ett värdefullt komplement till vårt undervisningsväsende och en viktig faktor i vårt kulturella framåtskridande, ha vi en angenäm plikt få önska hermodssystemet god fortsättning nu på 25-årsdagen.

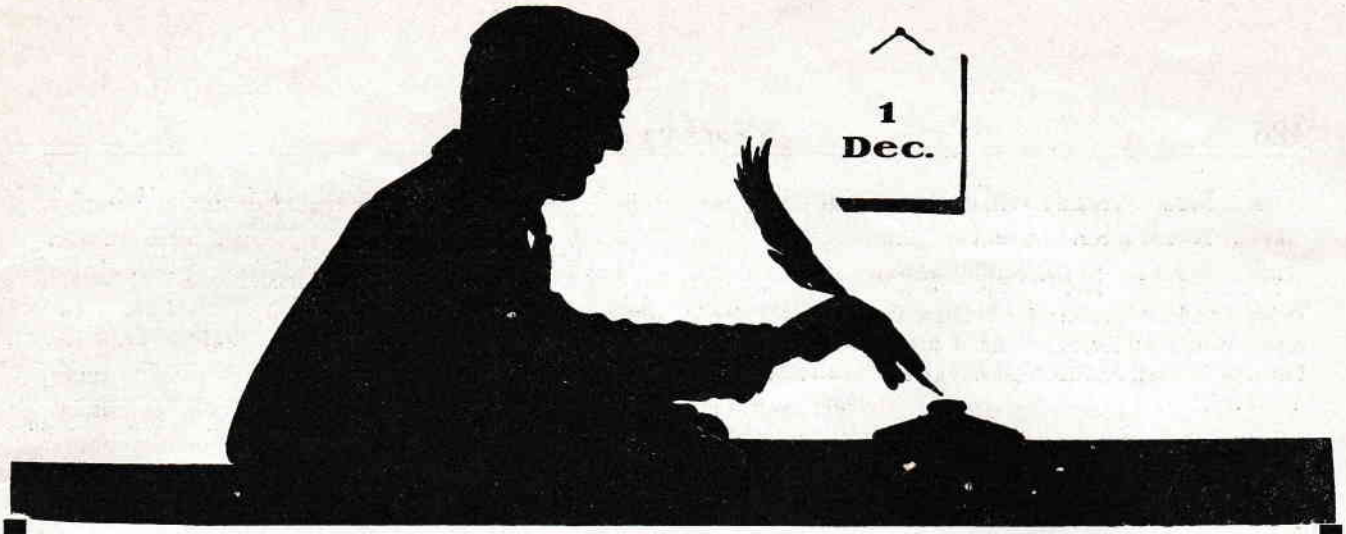

Skriv i dag

efter något av våra stora, rikt illustrerade prospekt genom att ifylla nedanstående kupong! Ni kan även begära provbrev den kurs eller det ämne, som intresserar Er. Det tillsändes Eder gratis. Ni bör betänka: att det är kursernas gedigenhet, praktiska uppställning och omfång samt lärarnas kompetens och duglighet, som äro de avgörande faktorerna för en målvinnande korrespondensundervisning.

Vi veta genom mångårig erfarenhet att vår undervisning pr korrespondens står på höjden av vad som kan frambringas. Våra kurser äro intressanta, uttömmande och moderna. Att det arbete, vi nedlagt och ständigt nedlägga på utarbetandet av nya kurser samt på omarbetning och utvidgning av äldre under institutets **25-åriga** tillvaro, även har uppskattats framgår bäst av den mängd anmälningar, som varje månad inströmma till institutet. Hittills ha vi undervisat **210,000 elever.**

Våra undervisningsavgifter äro anmärkningsvärt låga och betalningsvillkoren särdeles fördelaktiga. Inga särskilda förkunskaper erfordras.

Institutet omfattar **tio** avdelningar, nämligen **Merkantila avdelningen, Språkavdelningen, Tekniska avdelningen, Realavdelningen, Studentavdelningen, Fackskoleavdelningen, Juridiska avdelningen, Lantbruksavdelningen, Tecknings-** och **Målningsavdelningen** samt **Avd. för själskultur** (utveckl. av själsförmögenheterna). Cheferna för de olika avdelningarna äro **universitets-** eller **fackbildade,** envar på sitt område.

OBS.! För att elever, som studera pr korrespondens, skola komma till bästa möjliga resultat, är det framför allt nödvändigt, att de undervisningsbrev, som tillställas dem, innehålla **tillräckligt noggranna och uttömmande förklaringar.** Till upplysning för dem, som möjligtvis ej ännu känna till **våra** kurser, få vi för jämförelses skull meddela nedanstående uppgifter över antalet sidor i några av de ämnen, vari vi undervisa.

Ifyll nedanstående kupong, och sänd den till oss i öppet kuvert, frimärkt med 5 öre.

HERMODS

Korrespondensinstitut.

Grundat 1898 av H. S. Hermod, grundläggare av systemet »Undervisning pr korrespondens»

Slottsg. 52 A. i Sverige. **Malmö.**

Sänd mig gratis och utan någon som helst förbindelse å min sida Er tidskrift **»Korrespondens»** för 6 mån. jämte prospekt för det ämne, yrke eller den kurs, framför vilken jag markerat med ett (X).

LÄROÄMNEN:		LÄROÄMNEN:		KURSER:	YRKEN:
Skönskrivning ..	106 sid.	Engelsk handelskorrespondens	277 sid.	Realskolekurser	Affärsman
Rättskrivning ..	191 »	Fransk handelskorrespondens	400 »	Studentkurser	Bokförare
Uppsatsskrivning	375 »	Geometrisk ritning	149 »	Inträdeskurser för olika fackskolor	Kontorist
Snabbräkning ..	272 »	Maskinritning ..	139 »	Handelskurser	Kontorschef
Räknelära	647 »	Konstruktionslära för murare	462 »	Teckningskurser	Stenograf
Algebra	863 »	Konstruktionslära för timmermän	500 »	Målningskurser	Korrespondent
Stenografi	166 »	Svensk lagkunskap	493 »	Folkhögskolekurser	Kassör
Dubbel bokföring	404 »	Kommunalkunskap	308 »	Lantmannaskolekurser	Elektrisk montör
Enkel bokföring	166 »	Jordbrukslära ..	708 »	Verkmästarekurser	Elektrisk maskinist
Svenska språket	383 »	Husdjurslära ..	660 »	Småbrukarekurser	Maskinritare
Tyska språket.	886 »	Mejerilära	240 »	Juridiska kurser	Verkstadsbokhållare
Engelska språket	806 »	Skogshushållning	219 »	Kommunala kurser	Ångmaskinist
Franska språket	728 »	Trädgårdsskötsel	275 »	Allmänbildande kurser	Byggmästare
Ryska språket.	1,125 »			Minnes- och tankeuppövn.	Byggnadsritare
Esperanto	142 »			Kurser i offentligt uppträdande och talarkonst	Lantbruksbokhållare
Svensk handelskorrespondens	382 »				Lantbruksinspektor
Tysk handelskorrespondens	337 »				Ladugårdsföreståndare

Namn: ..... Adress: .....

Hembygden 52 19/1925

SPELMANSSTÄMMAN I KARLSKOGA

Den med så stort intresse motsedda spelmanstävlan i Karlskoga gick av stapeln lördagen den 3 nov. inför en begeistrad rekordpublik, skriver K. T.

Ledamoten av styrelsen för Sv. Ungdomsringens spelmansektion, hr Dan. Danielsson, som var en bland prisdomarna, höll ett inledande och av sann förståelse, erfarenhet och entusiasm buret föredrag, börjande med orden: "Den forntid ej vördar ej framtid är värd".

Efter att ha erinrat om den vackra kulturgärning, som ligger i bevarandet av vår svenska allmogemusik och de förpliktelser, som härvidlag påvila oss, påvisade tal. det glädjande faktum, att intresset för denna kulturgärning stegrats år från år allt sedan den första spelmanstävlan å Skansen år 1910, då arrangerad av Nils Andersson i Lund, spelmansstämman å samma plats år 1920, arrangerad av Sv. Ungdomsringen, vilken även innevarande år arrangerat en riksspelmansstämma i Göteborg. Syftemålet med dessa spelmanstävlingar är att vidmakthålla intresset för folkmusiken och genom upptecknandet av gamla okända låtar åt kommande generationer bevara denna underbart vackra musik. Allmogemusiken får ej grävas ned i arkiven, utan i klingande toner omsättas och i nutid och framtid vittna om vår förnäma spelmanskultur.

Härmed var, kan man säga, "spelöppningen" gjord, och den hundrasträngade skaran redo att rycka in.

Ett trettiotal spelmän från skilda bygder hade hörsammat kallelsen. Den ende, som givit återbud, var Joh. Johansson från Möklinta, Västmanland, vilken fått förhinder.

Här möttes spelmän i alla åldrar från den 86-årige Johannes Karlsson från Bondborn till unga män och flickor i 20-årsåldern, vittnande om att det inte är så stor fara, som man ibland tror, att folkmusiken skall dö och vräkas undan för nutidens bullrande maskinella instrument. Än bor i nordens lunder den gamla andan kvar, än har ej nivelleringsvågen lyckats skölja bort allt av naturlig must och saft ur vårt bygdefolks själsliv.

Glädjande var även att se tvenne nyckelharpospelmän deltaga, och den gamla konstnärliga handaslöjden blev även på sitt sätt representerad, då en del av instrumenten, som den dagen ljödo, voro hemslöjdade. Synd är att flöjten och klarinetten äro så sällsynta instrument bland bygdespelmännen; här förekom blott en flöjtblåsare bland 30 spelmän.

Stämman gav dock ett rikt utbyte i flera avseenden, och Karlskoga hembygdsförening är värd allt tack och erkännande. Roligt var det också att se hur stort intresset var bland allmänheten, ty utrymme kunde icke beredas för alla dem, som ville höra på.

De många prisen voro ibland inte lätta att rättvist fördela, men man gjorde sitt bästa, och det syntes som om såväl prisnämnd som pristagare voro mycket belåtna.

Första pris utdelades till följande: Gustaf Wetter, Hackvad (Karlskoga lärarekårs pris, ett dussin matskedar); Leonard Gröning, Norberg (Karlskoga hembygdsförenings pris, silvervas); Yngve Linné, Hagfors (damernas pris, silverskål); Sixten Ringström, Kopparberg (Karlskoga hembygdsförenings pris, en silverpokal); Henrik Åsberg, Kärrgruvan (silverpokal, skänkt av fabrikör A. V. Nilsson); Emil Eriksson, Linnebäck (aktiebolaget Bofors brukstjänstemäns pris, silverpokal).

Bästa Karlskogaspelmannen: Gustav Andersson, Linnebäck (Karlskoga Tidnings pris, silverpokal).

Bästa kvinnliga tävlande: Sigrid Gustavsson, Karlskoga (silverbägare, skänkt av grosshandl. Gust. Pettersson, jämte penninggåva av anonym givare).

Hedersomnämnande för samspel: Gustaf Andersson och Emil Eriksson, Linnebäck.

Andra pris: Eric Ericsson, Stolphagen, Karlskoga (grosshandl. Ignatius Dahlins pris, ett rökställ); Karl Felixson, Karlskoga (grossh. Augustinus Dahlins pris, notportfölj); Edit Bonnevier, Nora (nipperskrin, skänkt av handl. Arvid Johansson); K. M. Sandström, Bofors (grosshandl. Jac. Fr. Holmbergs pris, ½ dussin matskedar); Gunnar Turesson, Brunsberg (fru Agnes Westerbergs i Degerfors pris, en skål); Olov Hagberg, Brunsberg (fotograf Pontus Anderssons pris, en tavla "Lurblåsaren"); E. L. Danielsson, Götlunda (fabrikör H. E. Christiernssons pris, en silverbägare jämte hedersomnämnande för uppteckning av gamla låtar); Ejnar Bolin, Skoghall (cigarretui).

Deltagarna i spelmansstämman i Karlskoga.

Nerikingar
och västmanlänningar!

Prenumerera på

Örebro Dagblad

Örebro läns enda höger-tidning. Snabb nyhetsför-medlare och ett effektivt annonsorgan.

Telefoner:
Redakt.: 1463, 710; Annons-kontoret 709; Tryckerik.: 909.

NILS AXBERG

F. D. BENGT DAHLGRENS A.-B. EFTR.

SPECIALAFFÄR FÖR
MUSIKINSTRUMENT,
STRÄNGAR OCH TILLBEHÖR

15
Omtyckta dansmelodier
för Violin och Mandolin
Häfte I, II, III, IV à 2:50

15
utvalda Bellmansmelodier
för Violin eller Man-dolin 2:—

3 ARSENALSGATAN 3
TELEFONER 2217 NORR 5464

Uppseendeväckande Nyhet!

Folkkörboken

100 sånger för blandad kör, med förord av

Kungl. Musikaliska Akademin

Nu utkomna:
Häfte 1—4, varje häfte innehåll. 10 nummer.
Pris 90 öre pr häfte.

ELKAN & SCHILDKNECHT,
EMIL CARELIUS
K. Hov.-Musikhandel
Drottninggatan 28 - Stockholm.

Tredje pris: Georg Lundberg, Grängesberg, Oskar Fredrik Levin, Grängesberg, Henrik Mårth, Filipstad (bägare); Fredrik Pettersson, Gusselby (80 år) (en snusdosa, skänkt av dir. Stenborg); Aug. Karlsson, Rosersberg (bägare); Gustav Ericsson, Lonnhyttan (bägare); Einar Olsson, Lillkyrka (bägare samt hedersomnämnande för "Kärleksvisan"); Gustav Eriksson, Karlskoga (hårborste); Gustav Eriksson, Nora (väckarklocka); E. J. Öhman, Järnboås (klockkedja).

Spelmanstävlingens nestor Johannes Karlsson, Bondborn, 86 år (extra pris 25 kr. av person, som vill vara okänd).

Efter konsertens slut samlades spelmännen, funktionärer och en del övriga inbjudna till supé å Centralhotellet. Detta, att få samlas och förbrödras är det bästa och roligaste av allt sade en gammal spelman: man blir ung på nytt och livet blir så ljust och roligt. Att "stämningen" även härunder var den bästa, säger sig självt, och spelmännens goda och rikliga traktering prisades allmänt. Efter kaffet kommo fejlorna i gång på allvar och så dansades det en stund på äkta lantligt manér.

*

De lyckade "tredagarsspelen" avslutades i går kväll med en sista konsert i Bofors samlingshus.

Densamma inleddes med ett kort föredrag av hr Dan Danielsson om folkmusiken, därvid tal. illustrerade varje art av denna musik med en hel del vackra gånglåtar, folkvisor, polskor, skänklåtar och valser. Sedan programmet genomgåtts spelade spelmansstyrkan "Värmlandsvisan", vilken publiken stående avsjöng. Härpå framträdde folkskollärare P. J. Karlsson, vilken i ett kort anförande erinrade om innebörden av inledarens ord rörande folksjälens uttryck i folkmusiken. Tal. riktade så å arrangörernas vägnar ett tack till de medverkande, vari publiken instämde medelst ett kraftigt fyrfaldigt leve. Till sist uppstämde musiken och åhörarna "Du gamla, du fria", varpå följde ett rungande leve för fosterlandet.

Förskaffa Eder

genast den ståtliga boken

»Om Vättern och norra Vätterbygden»

av Joel Haugard

»En vacker, innehållsdiger bok allt ifrån den poetiskt, fint skrivna inledningen ända till det sista, sägnernas kapitel. Författaren är att gratulera till verket.»
Sv. Turistför. Årsskrift 1923.

Pris 7 kronor.

Distributör
ALBERT BONNIER
Stockholm

Örebro-Kuriren

Örebro läns mest uppmärksammade tidning.

Snabbaste nyhetstidning.

Effektivaste annonsorgan.

Prenumerera!

Annonsera!

Nerikes Allehanda

(Örebro Läns Tidning)

är Örebroortens

bästa annonsorgan.

Jönköpings Läns Hemslöjdsförening

Utställning
och försäljning
av Möbler, Vävnader,
Bygdedräkter
m. m.

Östra Storgatan 11
Tel. 974 Jönköping Tel. 974

Konstfliten

Förening för

Hemslöjd o. Konsthantverk

Utställnings- och
försäljningslokaler
i Gamla Högskolan
GÖTEBORG

Mitt emot John Ericsson-statyn

FÖRENINGEN FÖR SVENSK
HEMSLÖJD
GRUNDAD ÅR 1899
BESKYDDARE: H. M. KONUNGEN
ORDF.: H. K. H. PRINS EUGEN

FÖRSÄLJNINGSFÖRENINGENS
UTSTÄLLNINGSLOKAL
12 BIBLIOTEKSGATAN 12
TELEFONER: 7625, VÄXEL
NORR 8143, VÄXEL

Möbler, Textilier, Mattor, Klänningstyger, Nationaldräkter, Spetsar, Armatur, Keramik m. m., m. m.

FOLKDANSLEDAREKURSEN I NÄSSJÖ

Avslutades på söndagen med uppvisning å Stadshotellet.

Folkdansledarekursen, som pågått i Nässjö, avslutades på söndagen med en offentlig uppvisning å Stadshotellet.

På lördagskvällen hade anordnats enskilt samkväm för kursdeltagarna. Därvid avsändes till kretsens hedersordförande, grevinnan Alice Trolle, Linköping, följande telegram:

Grevinnan Alice Trolle,
Linköping.

Småländsk ungdom, samlad till instruktionskurs i folkdans, bringar sin hedersordförande en hjärtevarm hyllning.

Elis Kågén. Valter Thunell.
Knut Frelin.

Följande svarstelegram anlände:

Djupt rörd och tacksam för vänlig hälsning sänder jag eder undertecknare samt Smålands ungdom hjärtligaste hälsningar och förhoppningar om framgång i vackert arbete.

Alice Trolle.

Söndagskvällens uppvisning hade samlat en tyvärr ytterst fåtalig publik. Man är frestad tro på tidens djupsådd av uselhet och dyrkan av importerade osunda danser eller "jazzideal", mot vilka folkdansringen, som vill rädda den äkta, vackra svenska dansen, ju är en ljungande protest, skriver Sm. Alleh. temperamentsfulle Nässjöredaktör. Den hederliga äktsvenska dansens likkistsnickare hade givetvis också ej anledning att här vädra något offer åt niggerdansens perversa fluga. En mängd olika folkdanser utfördes och applåderades, särskilt Vingåkersdansen av Olof Linnér, Astrid Brodd och Sigfrid Niller, men framför allt den av de båda förstnämnda utförda Jösse häradspolskan. Kursledaren herr Thunell deklamerade östgötamål på ett övertygande sätt. Hr E. Kågén, Tranås, gav likaså en redogörelse för ungdomsföreningens uppkomst, mål och strävanden. Efter uppvisningens

Skandinavisk
Konstslöjd-Försäljning
77 Drottninggatan 77
Tel. 30243 Grundad 1896 Norr 743
Stockholm.

Nationaldräkter

Hemslöjdsvävnader

Handarbeten

Träarbeten

Målade, snidade och trävita.

Övre Helsinglands
Hemslöjdsförening
Hudiksvall
Tel. 284

Folkdräkter: Delsbo, Järvsö, Ljusdal m. fl.
Mattor i ända till 4 m. bredd. Möbeltyg, gardiner, duktyg och handdukar.
Arbeten i nätsöm, Delsbo- och Järvsösöm, spetsflätning, Delsbonyppling.

Smide, Träslöjd, m. m., m. m.

Västmanlands läns
Hemslöjdsförening
Västerås

Möbeltyger
Klänningstyger
Gardiner
m. m.

Socknedräkter från Västmanland samt material till desamma

Tel. Västerås 19 07

Vadmal utbytes mot ull

Östergötlands Läns Hemslöjdförening

Östgötadräkterna
Trevliga och Billiga.

Budkavlen

utgiven av

Brages Sektion för Folklivsforskning
Helsingfors

Fyra 24-32 sidiga nummer årligen. Pris per årgång: i Skandinavien 2:- kr.

Prenumereras hos

Föreningen Brage
Boulevarden 7,
Helsingfors

Årgång I–II, 1922–1923, erhållas till samma pris.

Hos

VÄRMLANDS HEMSLÖJD

finns att köpa eller beställa allt som behöves i ett modernt hem.

Värmländska sockendräkter tillverkas med största pietet.

slut sjöngs unisont "Du gamla, du fria" och utbringades av hr Kågén ett leve Sverige, som besvarades av publiken med kraftiga hurrarop. Behållningen av aftonen var god, och väl vore om intresset för svenska folkdanser kunde mera allmänt utbredas såsom en reaktion mot niggerdanserna med deras vansinniga krampryckningar i axlar och lekamen.

O B S.!

På grund av det rikhaltiga material, som influtit, kommer även n:o 1 för år 1924 att omfatta Nerike.

Följande uppsatser äro överstående: Folkmusiken i Nerike, Gamla-Bergslagsgårdar, Gällersta forngård, Sägner från Nerike m. m.

O B S.!

Alla utestående fordringar för oredovisade nummer av »Hembygden» måste *ovillkorligen* vara inlevererade till redaktionen senast d. 15 januari 1924, ty efter denna dag lämnas alla av gamla årets fordringar till inkassering.

Redaktionen.

I början av nästa år kommer ett eller flera nummer i följd om Södermanland och Medelpad att utgivas. De allra förnämsta bidragsgivare medverka. Bl. a. kommer ull- och linberedningen att beskrivas av en bondhustru, som även skriver om brygd, bak och slakt, berättar om skrock och läkedomskonster m. m. I den mån det är oss möjligt, skall vi laga så, att bygdens folk själva få skriva och berätta för att få fram den verkliga kärnan i bygdefolkets liv och leverne.

Vi ombedja alla föreningarnas prenumeranter och lösnummerköpare samt enskilda prenumeranter, att i tid bestämma sig för hur många ex. extra, som skall tagas, så redaktionen vet hur stor upplaga, som behöver tryckas.

HEMBYGDSTIDNINGEN

framför andra i
Örebro län är

NERIKES-TIDNINGEN,

länets mest spridda och lästa tidning. Alla nerikingar i hembygden och på andra platser böra läsa Nerikes-Tidningen. För affärsmannen är den ett utmärkt annonsorgan.

Prenumerera! ***Annonsera!***

"Östergyllens Gustaf Fröding"
säger *Saisonen* om

Mänsker å fôlk

Dikter på östgötamål av
Nils Larsa . . Kr. 3:–
Bibliofilupplaga Kr. 5:–

Svenska Dagbladet:
"Han kan sitt språk i botten och han är ett med dess själ . . ."

Dagens Nyheter:
"Det luktar jord och smorläderstövlar lång väg . . . dramatiskt liv och folklig melodi . ." *B. B-n.*

Östgöta Corr.:
"alltigenom äkta . . . påminner mest om Fredrek på Ransätt."

Strix:
"Sund och verkligt folklig humor."

I alla boklådor.

Wahlström & Widstrand

NY LÄROBOK
I
SVENSKA FOLKDANSER
ÄR UTKOMMEN

OCH FINNES ATT TILLGÅ HOS HERRAR BOKHANDLARE SAMT DIREKT FRÅN

SVENSKA UNGDOMSRINGEN
STOCKHOLM 50

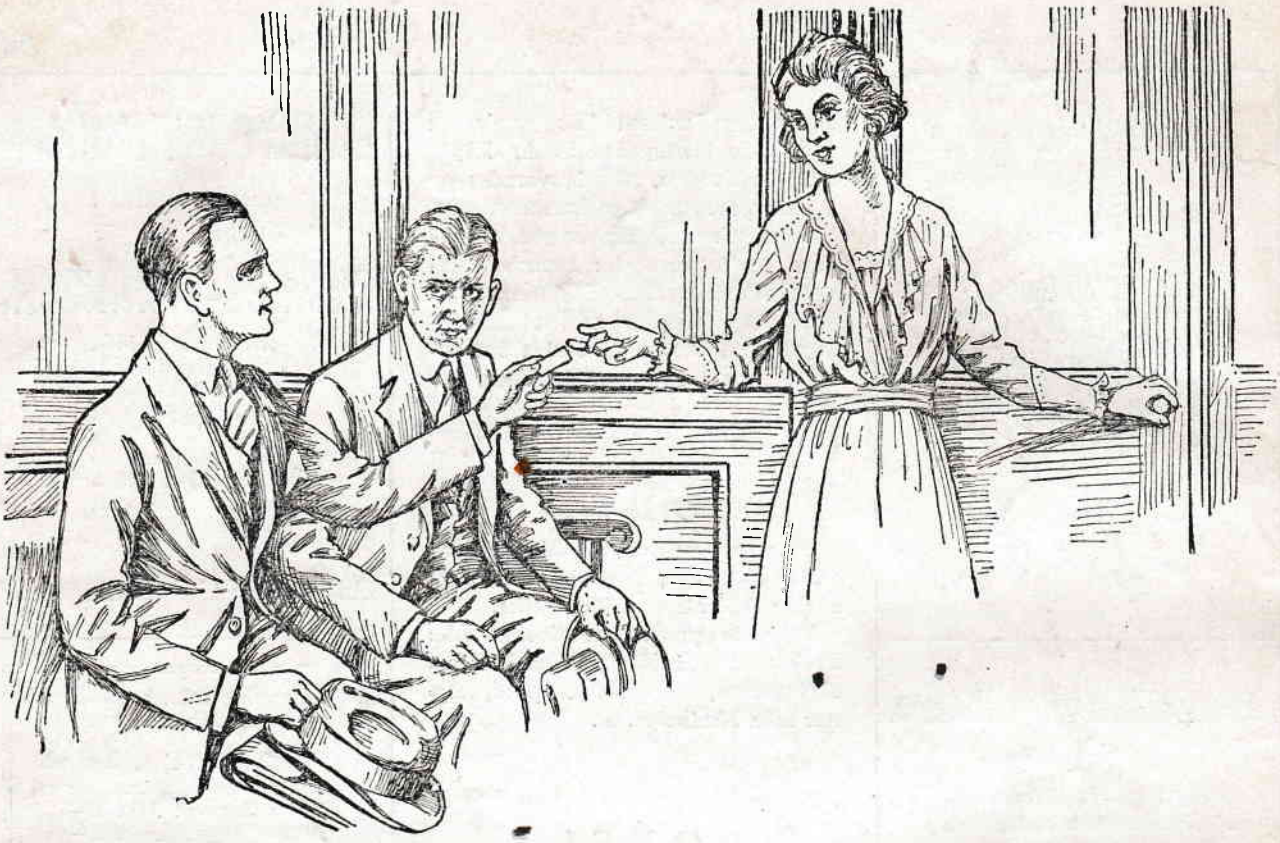

"Han gör ett gott intryck....."

tänker den unga damen. Därför får den unge mannen företräde framför sin granne, vars yttre vanprydes av dålig hy.

Det personliga intrycket spelar en stor roll i det dagliga livet, i affärer, vid knytande av bekantskaper, vid strävandet att vinna en god anställning. En frisk hy med dess prägel av hälsa och kraft har lika stor betydelse när det gäller en man som för damerna. *Alla* vinna på att äga en sund hud och en oklanderlig hy.

Det yppersta medlet att vinna och bibehålla en frisk hy är att taga Elfströms SVAVEL-TJÄRTVÅL N:o 1 till sin daglige morgonkamrat. Den *renar nämligen porerna* fullständigt från damm och smuts samt underlättar därigenom hudens ostörda verksamhet. Finnar, pormaskar etc. tager den bort på ett enkelt och naturligt sätt därigenom att den underlättar porernas uppgift att bortföra avsöndringarna från kärl och vävnader. I dess lödder ingå bl. a. tjära och svavel — tvenne sedan urminnes tider välkända hälsobringande hudmedel — och därigenom tillför den huden just de ämnen, vilka oskadliggöra allt, som kan genom retning vålla sjuklighet av olika slag i huden.

Rena porer —
hudens hälsa.

Man må icke förbise att Elfströms SVAVEL-TJÄRTVÅL N:o 1 har inga nackdelar gemensamma med de gamla, svarta och obehagliga tjärtvålarna. Den är framställd enligt en *speciell tillverkningsmetod* och därigenom en produkt, som erbjuder *lika stort behag i användningen som vilken annan toalett-tvål som helst.*

Säljes överallt à 1 kr.

ELFSTRÖMS TEKNISKA FABRIK,
GEFLE

Lösnummer **80** öre.

Gernandts Boktryckeri, Stockholm 1923

HEMBYGDEN

organ för

Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur

AFTONSTÄMNING ÖVER SILJAN

Red. och ansv. utgivare
Ernst Granhammar,
Red.-adr. Stockholm 50

Redaktionskommitté
Börsdir. K. Belfrage,
Arkit. E. L:son Rudskog,
Dan Danielsson, m. fl.

Årg. 3 N:r 8 1923

M O T A L A S T A D

FÖR »HEMBYGDEN» AV REKTOR CARL LARSSON

"Motala ligger härligt och är säkert inom femtio år en ej obetydlig stad, som anlagt sig själv, så som städer bäst anläggas." Den profetian är nu i det allra närmaste hundra år gammal. Det var nämligen ingen mindre än Erik Gustaf Geijer, som 1825 uttalade densamma i ett brev till sin hustru, där han för övrigt i förtjusta ordalag prisar Motalas och särskilt strömmens skönhet. Omdömet är icke ensamstående. Tvärtom kan man säga, att Motala ofta under de senaste hundra åren varit föremål för uttalanden, som framhålla dess rika utvecklingsmöjligheter. Ett årtionde efter Geijer förespår t. ex. Karl Jonas Love Almqvist en framtid lik Manchesters. Främst är det emellertid Baltzar v. Platen, som hyst höga tankar om ortens förutsättningar. Till Motala förlade han en stor del av sin verksamhet, och då han där utvalde sitt sista vilorum, torde detta få tydas som ett utslag av hans förkärlek för denna trakt. Han tänkte sig, att efter Göta kanal skulle en rad av städer växa upp, och det var Motala förbehållet att bli, vad man kunde kalla kanalens huvudstad. Det är därför icke underligt, att man överallt i Motalaorten träffar minnen av Platens verksamhet. Han har byggt kanalen, han har grundat Motala Verkstad, som fortfarande hävdar en rangplats inom sin bransch, han har uppgjort den första och i allt väsentligt bibehållna stadsplanen med dess solfjäderformiga utbredning vid Varvikens strand, en stadsplaneform, som tydligt visar, att Platen hade sinne för hur en *vacker* stad skulle grundläggas. — Av det sagda torde med tydlighet framgå, att det i hög grad var ett vårdande av hembygdens minnen, då hans staty nyligen restes å stadens stora torg. —

Då man tagit kännedom om dessa stolta profetior, frågar man sig tvivelsutan: "Ha de gått i uppfyllelse?" Det ligger nära till hands att besvara frågan med nej. Motala har icke blivit något Manchester, och ortens utveckling har väl tidvis gått skäligen långsamt — men det har gått framåt. Den som tar kännedom om vad som fanns i Motala för hundra år sedan, och jämför det med nutiden, han har skäl att förvånas. Undantager man de olika verken längs Motala ström, så fanns vid nuvarande kyrkan endast några få hus samt en del baracker för kanalarbetarna, varslande om tider, som skulle komma. Det var allt. Nu utbreder sig här dock en stad på sextusen invånare. Siffran är visserligen icke imponerande, men den ger också en högst ofullständig föreställning om vad Motala i själva verket är. Motala stad är endast en del av ett "större Motala", som i sig innefattar ytterligare åtminstone ett par stadsliknande bebyggda samhällen — Motala Verkstad och fabrikssamhället Holm på strömmens södra sida. Tagas dessa med i räkningen stiger invånarsiffran till över trettontusen, inte heller det så överväldigande, men dock vackert nog på en så jämförelsevis kort tid ifrån så gott som ingenting.

Det förnämsta av allt är väl emellertid, att samhällets utvecklingsmöjligheter fortfarande äro

Motiv från Motala — poppelstaden.

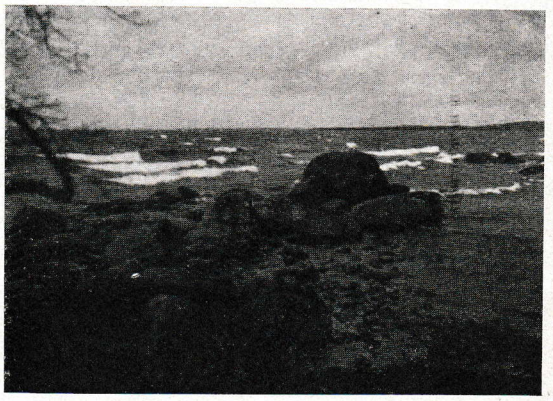

Vättern i skjortärmarna.

Gammalt vackert hus i Motala, numera museum.

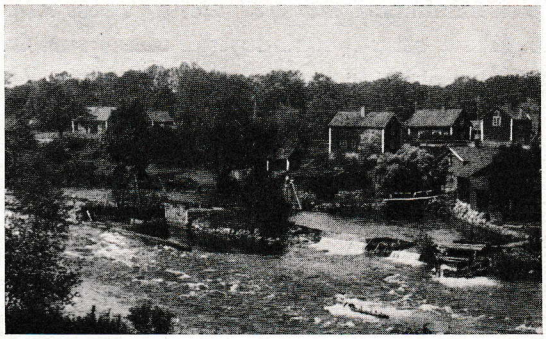

En numera svunnen idyll från Motala ström.

stora. Dess läge, som enstämmigt prisas för sin skönhet, bör locka till bosättning och ännu mera till turistbesök. Det torde finnas få städer i Sverige, som erbjuda sådana promenader åt alla håll som Motala. Ser man till mera materiella utvecklande faktorer, så böra främst det fördelaktiga läget, de goda kommunikationerna och den rikliga krafttillgången tagas i betraktande. Man kan utan överdrift säga, att Motala redan i betydande mån är och har utsikt att ännu mera bli ett centrum för västra Östergötland.

Om Motala således i första rummet är en nutidens och framtidens stad, så saknar det därför icke alldeles anor och historiska minnen. Väl äro de ej bragderika i vanlig mening, så framt ej det fredliga arbetet får räknas som en bragd, men för hembygdsvännen äro de kära nog ändå. Själva namnet Motala torde minna om forntida gudsdyrkan. Det betyder nämligen "helgedomen vid motet", d. v. s. plats där vägar och farleder mötas. I medeltida handlingar nämnes Motala ganska ofta, det var nämligen alltsedan 1374 tingsplats för Aska härad, och det var därför dit, som fogden Jösse Eriksson i dec. 1436 av en uppretad bondehop släpades från Vadstena kloster, dömdes och skymfligen avrättades. Under medeltiden uppstod också på båda sidor om strömmen Motala kvarn- och fiskeby, som till större delen ägdes av Vadstena kloster. Under 1600- och 1700-talen tillkommo sågar och smidesverk, bland annat en knipphammare, som alltsedan anläggningen år 1683 gått i arv från generation till generation inom samma släkt. Den fredliga utvecklingen störtes endast en gång direkt av krigets härjningar, år 1567—1568, då åtskilliga gårdar i Motala by brändes i samband med danskarnas inbrytande i Östergötland under Daniel Rantzaus befäl. År 1921 utgrävdes vid den gamla gården Hårstorp — under medeltiden kungsgård med Folkungaanor — resterna av en gammal byggnad, som av allt att döma blivit bränd just vid detta tillfälle.

I samband med detta om krig och brand kan det vara av intresse att omnämna det fenomen i Motala ström, som av en vidskeplig folkfantasi satts i samband med just krig och andra riksolyckor. Det är det egendomliga förhållandet, att Motala ström understundom på grund av issörpning stannar i sitt lopp. Därom skriver den kände 1600-talshistorikern Johannes Messenius — son till en mjölnare i Motala by. "Så ofta något särdeles skadligt fall eller stor förändring för Svea rike är för handen, så händer det, att Motala ström uppehålles i sitt starka och strömmande lopp en tämlig tid just invid bron och stannar som en hög mur och släpper näppeligen någon droppe fram. Vid begynnelsen av år 1291 stannade de strida Motala- och Norrköpings strömmar i deras forsande lopp, förebådandes klarligen, vad skada och nederlag Svea rike sedermera uthärdat, ity att det svårligen blev av hunger och pest hemsökt."

Med 1800-talet börjar en tid av uppsving för orten tack vare Baltzar v. Platens ovannämnda verksamhet, och i lika hög grad kanske tack vare den fond av företagsamhet och teknisk skicklighet, som denna verksamhet medförde. 1810 påbörjades kanalarbetet på platsen, 1822 anlades Motala Verkstad och 1823 erhöll nuvarande Motala stad köpingsrättigheter. Stadsrättigheter har den från och med år 1881. Delvis inom Motala stad men mest utanför dess område, särskilt utefter Motala ström, uppväxte en ny eller utvecklades gammal industri, som drog nytta av de förbätt-

rade kommunikationerna. Detta visas kanske bäst därav, att Motalaindustrin bland sina kunder räknar utom de nordiska grannländerna, Ryssland, Tyskland, Holland m. fl., även så avlägsna länder som Brasilien och Australien. Det är en ansenlig mängd olika industriella verk, som här äro eller varit representerade, såsom kvarnar, sågar och snickerifabriker, ett flertal smidesverk och mekaniska verkstäder, klädes- och trikåfabriker, pappersbruk m. m.

Denna raska utveckling medförde emellertid, att strömmens kraft blev otillräcklig, så länge den splittrades i en rad med småforsar, som ända till de sista åren varit fallet. För att hela den lägeenergi, som skapas av nivåskillnaden mellan Vättern och Boren, skulle kunna tillgodogöras måste en radikal omgestaltning ske. Det har också skett med byggandet av ett statens kraftverk, som för närvarande lämnar tolv tusen hästkrafter och i en framtid kommer att lämna trettiotusen. Detta företag har emellertid haft till följd en genomgripande förändring av strömområdets utseende. Strömmen har uppdämts, och där förr det grönskimrande vattnet bröt sig i skummande forsar, breder sig nu ett lugnvatten. Den långa raden av strömbyggnader måste rivas, och det var därmed mången idyll, som skattade åt förgängelsen. Hembygdsvännen kan kanske beklaga denna utveckling, och det var därför en hjärteangelägenhet för Motala museiförening att i ord och bild bevara strömmens gamla utseende, så som skett i ett i dagarna utkommet minnesalbum. Men rätt besett har med kraftbygget inget brott mot ortens traditioner ägt rum. Motala har tack vare det fått behålla sin kanske mest utmärkande egenskap — den att vara en framtidens stad.

SAMUEL JOHAN HEDBORN – EN FÖRGÄTEN ÖSTGÖTAROMANTIKER

Visserligen är titeln här ovan en smula missvisande. Ty de flesta ha väl någon gång hört åtminstone anslaget till den Hedborns dikt, över vilken romantikens hela lätta skimrande stämning av sol och sommar svävar: "Ute blåser sommarvind."

Men kanske ej så många veta, att denna vaggvisa, en av de vackraste, äkta barnvisor vi äga, till skapare haft en son av detta landskap. Samuel Johan Hedborns hem var ett ringa soldattorp nära Alvastra. Först vid 16 års ålder, 1799, kom Hedborn i Linköpings skola efter att ha genomlevat en svärmisk, drömmande ungdomstid, då, efter vad man vet, folkvisorna och den gamla psalmboken voro hans käraste läsning. Sedan han som student flyttat till Uppsala, slöt han sig där till en liten grupp litterärt intresserade kamrater, ur vilkas krets hösten 1807 utgick sällskapet "Musis Amici", vars ledande själ blev en annan östgötason, Atterbom. Återkommen till hembygden blev Hedborn här prästvigd och slutade sina dagar som kyrkoherde i Askeryd, 1849.

Särdeles märklig är sålunda ej hans levnadssaga. — Redan under Uppsalatiden offentliggjorde han i olika tidskrifter dikter, varmed han sedan fortsatte. År 1835 utkom i Linköping en saml. av dessa under titeln "Minne och poesi". Av hans poetiska alstring är den folkliga vislyriken, vilken låg hans skaplynne och livserfarenhet närmast, den betydelsefullaste. Det mest bekanta ex. härpå är — utom den nyss nämnda vaggvisan, varom mera sedan — den i medeltida balladstil hållna Stjärnarpa-Fiskare. Här har Hedborn behandlat det gamla motivet om sjöjungfrun, som lockar en jordens son till sig. Händelsen utspelar sig vid Roxen, om vilken det säges:

Och Roxen, så heter den svallande sjö:
Där finnes ej holme, där finnes ej ö;
Tre rinnande vatten var timma och stund
Där råkas tillsamman och stifta förbund.

I forntiden levde det vid Stjärnarpsgodset en fiskare om vilken det så berättas, att han råkar ut för "havsfrun".

Så smal var hon snörd som en lilja, och grann
I skimrande gördel som azursten,
Och axlarne lyste som elfenben.

Och hon rycker honom med sig i böljornas famn.

Hos bruden han somnar i blåvitan säng,
Och strömkarlen slår på sin festliga sträng;

Hedborn har här lyckats träffa en med folkvisan besläktad ton, och balladen, som blev mycket populär på sin tid, vann stor spridning som skillingstryck.

Hedborn har också gjort sig ett namn som psalmdiktare. I den wallinska psalmboken av 1819 intogos sex av hans psalmer, bland vilka de vidast kända äro Trettondagspsalmen, n:r 69: "Nu segrar alla trognas hopp", samt den avgjort mest framstående, n:r 3: "Höga majestät, vi alle", om vilken det sagts att den är "ett Te Deum av storslagen kraft och sublimitet".

Men den Hedbornsdikt, som blivit högst skattad och hållen kär, är nog "vaggvisan". Det var romantikerna, dessa som läto känslan och fantasien åter komma till sin rätt i diktningens värld, vilka också införde barnet i litteraturen. 1700-talet med sin förståndsmässiga nyttighetskultur hade ej sinne för barnen och dessas säregna inre värld utan betraktade dem som miniatyrupplagor av vuxna. Det är därför våra romantiska skalder, tidigast Franzén, som börja dikta om barn. (Ett undantag utgör A. M. Lenngrens något äldre: "Jag minns den ljuva tiden".) Och det är ett utslag av denna strömning vi finna i Hedborns vaggvisa. De första stroferna känna kanske de flesta till, men nog ej hela dikten. Låt oss höra den i sammanhang.

Ute blåser sommarvind,
Göken gal i högan lind;
Mor hon går på grönan äng,
Bäddar barnet blomstersäng,
Strör långa rader
Utav ros och blader.

Ängen står så gul och grön,
Solen stänker guld i sjön,
Bäcken rinner tyst och sval
Mellan viden, asp och al:
Bror bygger dammar
Åt sin såg och hammar.

Syster sopar stugan ren,
Sätter löv i taket se'n;
Uppå golvet skall hon så
Liljor och konvaljer små,
Rosor så rara
Där skall vara.

Skeppet gungar lätt på våg
Med sitt segel, mast och tåg,
Gångar sig åt främmand' land,
Hämtar barnet pärleband,
Kjortel av siden,
Skor med granna smiden.

Lilla gula gåsen ung
Len liksom en silkespung,
Ror med moder sin i säv,
Pillar vingen med sitt näv
Vallherden vilar
Vid sitt horn och pilar.

Lindorm solar sig på sten,
Som ett sammet vit och len;
Vill i barnets vagga gå,
Men det skall han aldrig få,
Han skall bli bunden
Uti gröna lunden.

Trollet sitter vid sin vägg,
Kammar ut sitt silverskägg,
Sjunger vid den gråa häll:
"Liten kind, kom hit i kväll!
Dig vill jag lova
Under guldås sova."

Far han gjordar om sitt liv
Sitt bälte och sin blanka kniv,
Tar järnsporrar på sin sko,
Rider över berg och mo,
Trollet att förstöra,
Som vill barnet röra.

Snart är liten kind en man:
Gångarn grå då sadlar han,
Tager brynja, svärd och spjut,
Och i kamp han rider ut;
Spänner sitt bälte,
Strider som en hjälte.

För en flicka sjunges sista versen så:

Liten fager jungfru opp
Växer fort, som rosens knopp:
Virkar sen åt Ungersven
Kappan blå och får igen
Fästring och spänne,
Och Gullspann på änne.

Hur är ej här sommarens hela skimrande spel av färger, ljus och toner samlat. Och romantikens längtan från vardagslivet bort mot fjärran horisonter, även den kommer med i strofen om skeppet, som gångar sig åt främmand' land. Likaså denna diktnings förkärlek för att befolka naturen med mytiska väsen, älvor, vättar, troll och sådant, också den spelar in i verserna om lindormen, som "solar sig på sten" och om trollet, som vill röva barnet. Och de sista stroferna ge uttryck åt ett av romantikerna gärna använt motiv — tanken på alltings omskiftelse, hur snart "liten kind" skall bli man och få gå ut i livets kamp.

Ej minst den ungdom i vår tid, som här i Östgötabygd vill göra något för våra gamla folklekars och folkvisedansers renässans, synes mig ha skäl att erinra sig denna östgötadikt, vilken alltjämt klingar emot oss med en folkvisas enkla men sällsport tjusande behag.

M. Feuk.

B R U S V Ä N G E N

(ÄTTER E SÄGEN DI HAR I VÅNGE) Å NILS LARSA

I obygda kom 'an te väla. Å obygda hälst'en välkommen mä åske å hagel, blannen mä snö. Stôrmbya böjde björkra te marka å syrenbuska trumde på rutra s'att pôjken skrek å skrämsel.

Sjund i årninga å alle syska va 'an. Ingen ville ve'n. — Fattit va dä å värr vart dä mä var unge di lagde te. — Liten va 'an. Växte gjorde 'an nog, men sakte geck dä. Ful va 'an mä. Å mora mende ho sôm di andre att "Skrapkaka" vänte di sä ingi nytte å. Allri feck 'an höre et vänlit ol. Alle gnagde di på'n. Å gråt gjorde 'an, bare gråt. Tidit va 'an åvander, å tidit satt di'n tee göre skäl för sä.

Oåra kom. Si'nes vart di, bå fôlk å kretter. Brö tröt, hö mä. Skrapkakra dugde, va di mä å bare gröpet.

Pôjken gråt inte länger. Läppa skälvde än, men näva knöt sä på'n, när di kalld'en ve skällsol. — Truliger vart 'an. Iblann kunne 'an stå på et ställe sôm en dör å bare blige. Va 'an så' va di like kloke på. Va 'an tänkte stande inom'en själver. För ingen va dä sôm frågde å ingen hadde 'an te ty sä te. Bare e stunn på söndaga kunne 'an stjäle sä te Lillsjögras dräng. Honôm tyckte 'an om, för han hellt utå'n.

Farsota kom mä oåra. Va dä når stuge sôm dön geck om så bodde dä bare nånn gammel i na. Di gamle hämte si tröst i postilla å bibel. Ungdomra danste di å va glae. Tess dön to' dom mä sä å lämde di gamle i ensamheta.

Obygda kände 'an mä te. Flere omvänner kom 'an. Te börje mä va dä sôm 'an tajji sä lite bitänketi, men andre å tredje vänna så' 'an ut så många fler te följe.

Pôjken geck å ärjde när 'an så'n fare om mä Lillsjögras dräng. — Va gråt 'an för? — 'An skulle ju snart ätter. Di hadd'et därinne mä, å va dä dage, va dä vicker, va va dä mer mä dä. Dön ba allri om lôv — 'an bare to'.

*

Farsota ga sä. Brösäa växte. Di sôm va kvar slapp dele mä sä ôtt di söm va unna. Fönstra i obygda släppte in lite sol igen te mänskra. Syrenklasa lute sä store å granne från samme grener sôm trumde rutra i tras en vinter när olyckra började.

Han sôm hadde dom mä sä va kar te re sä nu, å inte bare sä själver, för bonn lå' i körgårn mä båge di nämste sönra, s'att mora ga styret te den sôm 'o sist vänte skulle få ta't. Visste 'o mä sä att di gjort'en orätt ville 'o mä gör'et gôtt, å nånn va 'o tvungen te ha sôm stalld mä jola. Va di håle mot'en så feck di genn'et. Mänskras hålhet va ingit mot döns. Å Gud va like hål sôm latt'et ske.

*

Strävit va dä, men geck gjorde dä. Vackre säsfält ga gull i axa. Goår följde på oår, flere än oåra vatt. Skogen eke å yxer å milra möljde å rök. Malmen bröt di å hamra geck. Nye stuger mä röe stöcke å vite knute växte i därdra sôm svampa ätter et hösträng. Obygda vart bygd. Alle vart välbärgne sôm hadde når jolbit mä skog. Men rikast å alle vart obygdsbonn själver, så fatti

'an va när 'an to' ve ätter farsin. — Någe va dä sôm hjälpt'en, mende di många. Än va ingen födder sôm sitt'en glar. S'att hjälpa 'an feck va fali te si, för va dä väl så va dä. Ja, dä va di sôm va fälie te gå 'e på att di mött'en på väg te körka när må'n va fullgådder. Mä sånnt kunne dä allri stå rätt te. Ohälga kom nog över'n te slute å mä; dä va bare dädi vänte på. Å allt di kunne gör'en sôm ille va så gjorde di, å ingen va sener te skjute på när dä vart tal på te stjälp'en, för di sôm inte trodde sä göre Gud e välgärning mä't skodde sä själve på't.

Å ohälga kom. Alle sa't, för alle va mä, s'att alle så't. Nåre bledd stannes å titte, nåre sa "sanninga" om'et å nåre vart rädde. Men ingen va modi te lyfte en näve te hjälp, förrns di va tvungne te fri sä själve. — Obygda brann. Ingen va mänske te säje hur dä bar te. Många va sätta di tydd'et på. Sômme sa dä va våde, sômme ga obygdern skulla å sômme bann hop'et mä fanstyg å fulskap.

Änne va dä på obygdras välstånn. Dä nye bygget to' hôl på kestbôtten. Skogsköpra, sôm förr vart dänkörde, sa te där igen, å väl mottajne va di. Den ene bjö över den andre. Kôntrakta vart skrivne, husa växte å sola sken å smultra rånne på falla vartätter sôm skogen glesne.

Obygdern styrde å stalld sôm 'an va vaner ve, å ingen va krôpp te si på'n att olyckra geck'en i spåra. Tankra om'en mänskra mälla va skerrde, men i sak va alle entee på: hjärte hadde 'an ingit, enter 'an gitt'et te skam häller va födder sånn. På senheta va 'an sôm krumsen, men dä kunne allri di store si, fast barna va stånn te kännet di.

*

— E ärans kône va 'o! Rände toki mä dränga nättra i änne. Taterblot hadde 'o inte för inte. Å den hadde obygdern vänsles mä å te på köpet fått na mä sä te prästen! Kunne en vänte nå anne utå'n! Ha smöret falli i lorten får hunn smörjet i sä mä.

Obygdern va sôm fergjorder. Tankra vre sä runters ikring i huvet på'n. Ingi ro hadde 'an mer. Daga va långe sôm år. Stunntars skratte 'an — stunntars gråt 'an. — "Kôlbôtten va dä! — Sigga het 'o! — Kantra va gröne å röe å smultra. Ingen ha brännd där på år å da. — Sigga, Sigga! — Ropte 'o inte!? — Hörde 'an gali!? — Ingi Sigge? — Så dummer 'an va!"

Vegå sä't ville 'an inte för mora, förrns dä va tal på lysningar. Bröllôppet sto' i körka själve messômmersdan. Grannt va dä bå utee å inne, å, säje va di ville, ståtligare bru än obygderns Sigge feck di allt lete ätter mä bå ljus å lykte.

*

— Ingen ville tro't. Alle va tajne å skrämsel. Värst di sôm så't. — Hästa to' sken. — Väjjen krokte. — Bärget va för. — Åket stjälpte. — Brua kom mälla. — Hjälklämder! — Obygderns Sigga!!!

— Bröllôpp börje dä mä — bigravning slute dä mä. — Å ingen va mänske te laste va ingen va stånn te bigripe.

*

Obygdern miste si Sigge. Kôlbôtten glömde 'an. Brusvängen va där. — Veliger satt 'an ve bärget å vänte tess Sigga to'n te sä.

E T T N Y T T U P P S L A G

BYGDEMUSIK I STÄMMOR

Vår välkände spelman, Anders H:son Soling, har under arbete ett litet nothäfte med gamla gånglåtar, polskor etc. Dessa äro huvudsakligast ämnade för bygdens spelmän vid samspel och satta i 4 à 5 olika stämmor. Denna lilla bok kommer att fylla ett länge känt behov och blir säkert en välbehövlig uppryckning för bygdemusiken. Här nedan återgiva vi en gammal gånglåt, ett utdrag ur boken. Marschen är upptecknad av Söderberg i Örnsköldsvik och härstammar sannolikt från Ångermanland.

I denna tidning kommer även framdeles att intagas noter för flera stämmor till de i "Svenska folkdanser" förekommande danserna.

GÅNGLÅT FRÅN ÅNGERMANLAND

För 4 fioler av *Anders Soling.*

1:sta.

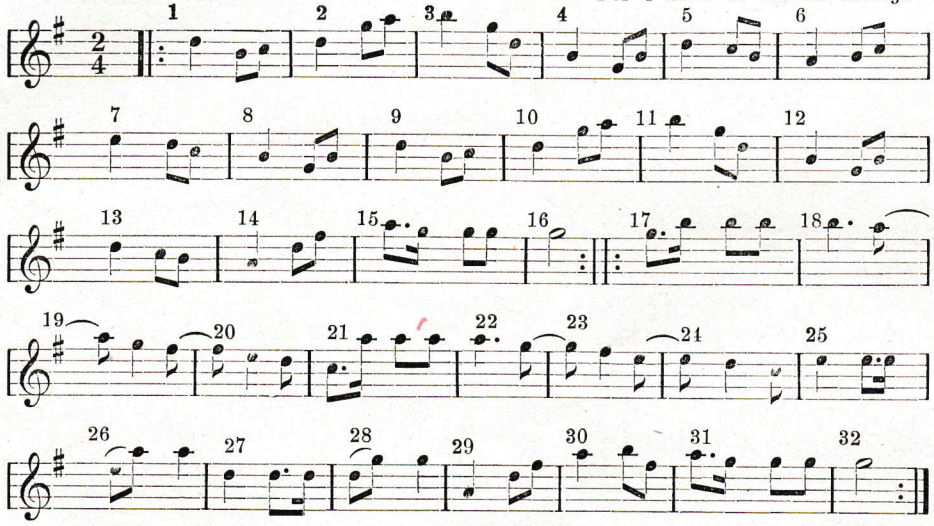

2:dra.

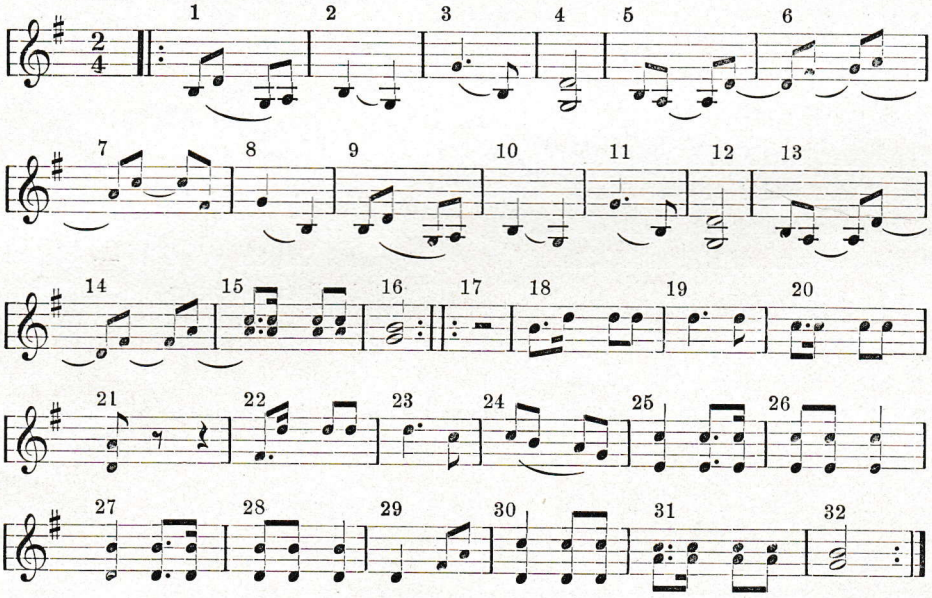

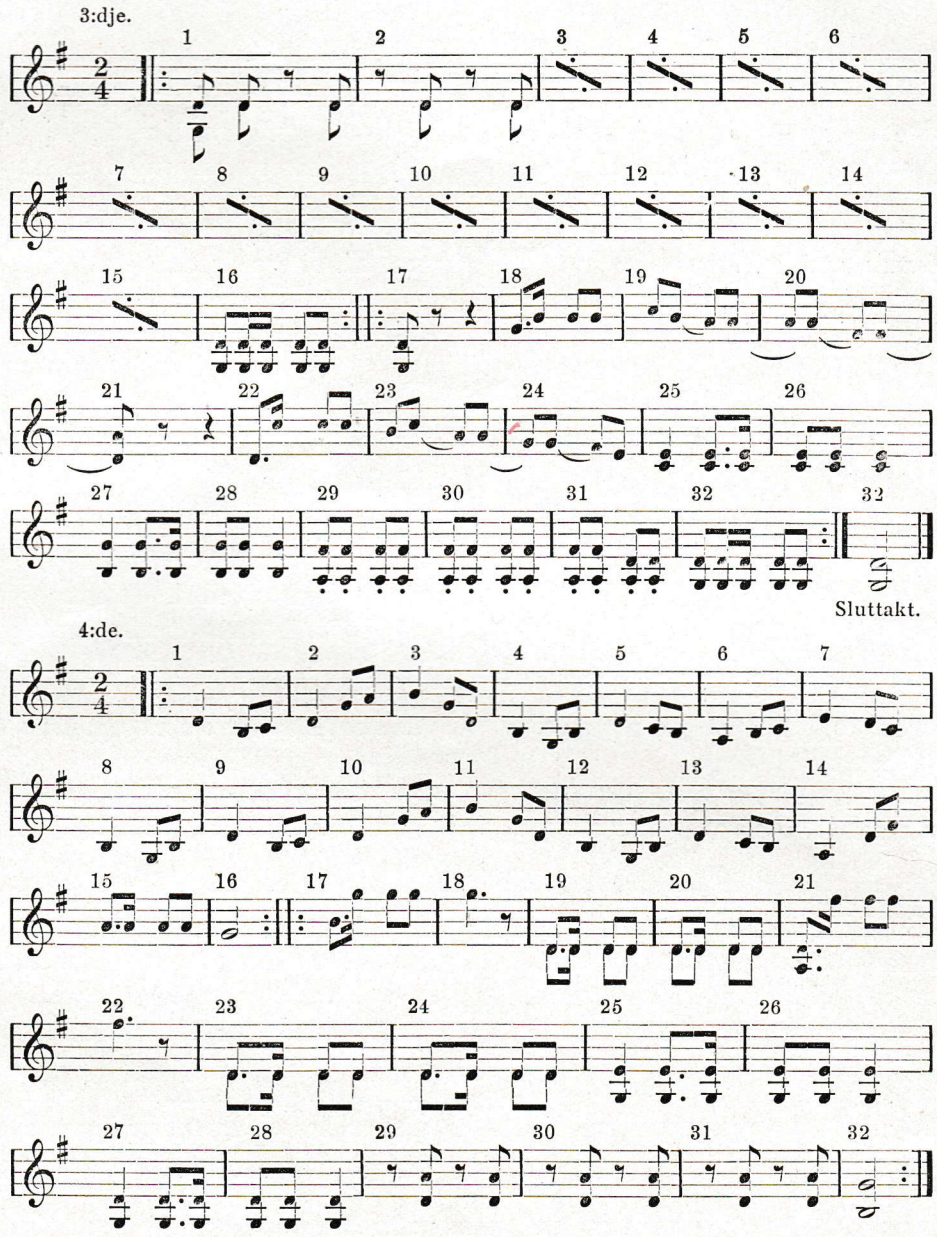

SEPARATA NOTBLAD KAN ERHÅLLAS GEN. REDAKTIONEN, ADR. STHLM 50

Prolog

vid Nordiska Ungdomsringens fjärde kongress

Det blåser en vind så brusande stark,
den sjunger med jublande stämma
om vaknande kärlek till hembygdens mark,
om längtan, som intet kan hämma.

Det är ungdomens längtan att finna en ljus
och bärande mening i livet;
i nuets rotlösa ävlan och brus
blir föga för hjärtat givet.

Och därför vi skåda tillbaks mot den tid,
då det egna hölls högt i ära,
då människorna ägde en djupare frid,
som gav kraft att motgången bära.

Då högtidens stund gav det gråaste liv
ett skimmer, som aldrig förblektes,
då glädjen ej blivit ett tidsfördriv,
som glömmes så lätt som det lektes.

Vi veta det nog, att i smygar och vrår
stå hånande gäckar tillhopa
och tro att det gift, som de iskänkt, förmår
våra drömmar i spillror sopa.

Men det väller en källa i nordanskog
med mäktigt, kristallklart flöde,
och vart du än vida kring världen drog,
ej någon den drycken dig bjöde!

Där är rymden hög och luften sval
och fylld av dofter tillika;
kom med på stigen till hembygdens dal,
låt allting annat få vika.

Den stigen, den för till en gammal gård,
det är vägen hemåt, den glömda,
ej som allfarvägarna dammig och hård,
och den bär oss mot målet, det drömda!

Det är vägen hemåt vi vilja gå,
mot allt det gamla och kära;
vi vilja ogräs och törnen slå
och stenar ur vägen bära!

Vi vilja bygga på egen grund,
som barn av hänsovna fäder,
och ej, likt flöjeln, var skiftande stund
svänga kring med de farande väder.

Vi vilja resa vår framtids hus
av kärnfriskt och rätvuxet timmer
så högt att det nås av morgonens ljus
och av kvällens förklarande skimmer!

En bonad att smycka dess höganloftssal
skall fliten och kärleken sömma
med färg av himmel och blommande dal —
där vilja vi sjunga och drömma

och pröva på darrande strängar den låt,
som kolaren lärde i skogen,
som fiskaren hörde i stormdriven båt,
när vågsvallet fräste kring bogen!

När isblommor ristas på rutornas rad
och yrsnön kring svalen drivs samman
skall sagan stå upp från hävdernas blad
och elda vår håg, och den flamman,

som lyser från härden på arbetets id
och kölden och mörkret förjagar
skall lysa oss fram mot en skönare tid,
mot rika och vårljusa dagar!

John Grandell

Två Hembygds-Diktер

Av Egron Lundell

Främling i Hembygden.

Nu susa gamla träden stilla
och hembyn gått till ro.
Långt bort från värld och villa
jag nalkas barndomsbo.

Nu tändes kvällens första stjärna
och natten kommer tyst.
Sjung ensling! Sångens tärna
har dina läppar kysst.

Kör skogen susar hembygns saga
och går i mörk koral,
då ensligt molnen draga
och vinden fläktar sval.

Då går du ensam forna vägen,
men intet är som förr.
En gammal bleknad sägen
går genom hjärtats dörr.

En spelman.

Han var en bygdens spelman
— en spelman blott —
Att gnida sin gamla fejla
se, det var hans levnads lott.

Han var en äkta spelman
— en spelman blott —
En gammal och fattig gubbe
som glömts, när sin väg han gått.

Han ägde inga skatter
— sin fejla blott —
Han levat sitt liv i toner
och ej efter annat trått.

Han var en bygdens spelman
— en spelman blott —
som skänkte oss' bygdens låtar,
det arv vi av fäder fått.

OM KURSEN I MEDELPAD OCH »MÄLPA GILLE»

När jag, på anmodan av Svenska Ungdomsringen, anträdde en resa upp till Fränsta för att instruera därvarande ungdomar i folkdans, var det med den övertygelsen att jag fick taga allt från början, övertyga ungdomen om det samlande och nationella i rörelsen och försöka klarlägga för dem att dansen endast är ett led i det arbete vartill vi sträva. Jag satt på tåget och hade klart för mig arbetsprogrammet samt väntade mig en synnerligen tungarbetad jordmån.

Från första stund jag kom i beröring med ungdomen i Fränsta förstod jag att mina farhågor varit fullkomligt ogrundade. Där fanns verkligen ungdom med den sanna hembygdskänslan och förståelsen och en del av traktens mera burgna bönder stodo också med i rörelsen och med sin pondus och kraft gav det stöd som så väl behöves.

Jag vistades däruppe under sexton dagar. Mitt arbete bestod huvudsakligast i att lära in folkdanser, giva spelman anvisningar om i vilket tempo de olika melodierna spelas o. s. v. Jag behöver väl knappast nämna att intresset hela tiden stod på helspänn hos deltagarna. Varje kväll i veckan övades från kl. 1/2 8 till fram emot 1/2 12 på natten. När jag lämnade laget hade tolv stycken av våra större danser grundligt genomgåtts.

För att i någon mån belysa intresset vill jag meddela, att flickorna i danslaget själva väva det tyg som går åt till deras dräkter. Ej nog därmed, de åtaga sig även vävnaden av pojkarnas dräkttyg. Detta gör självsagt att dräkten kommer att hållas i helgd, den blir en av länkarna som binder samman vår rörelse. Det har i dagliga tidningar skrivits om hur lämpligt det skulle vara om våra hembygdsdräkter förenklades och moderniserades, för att även i dagligt bruk kunna användas. Jag vågar tvivla på om detta vore lyckligt. Väckes ungdomens vördnad för sin hembygds dräkt, då kan man också vara övertygad om att den ej kommer att användas annat än vid högtidliga tillfällen, och det är väl innersta meningen.

Föreningen planerar ett eget bygdehem och viljan att göra vad som är möjligt för vår sak är stor och sammanhållningen bland medlemmarna är god. Varje vän av vår rörelse förstår mer än väl vad varma känslor som strömmar inom en själv när man ser trakten däruppe och dessa härliga ungdomar i sina vackra bygdedräkter, glada, och kära i sin förtjusande hembygd. Mitt i den stora emigrationsfloden finnes en flock som stretar emot, en samling äldre och yngre, vilka omfatta vår sak på ett sådant sätt att det kan tjäna som förebild för de flesta andra platser i Sverige där ungdoms- och bygdegillen bildas.

Arvid Sjöberg.

* * *

MALMKÖPINGS FOLKDANSLAG

som bildades i juli 1922, blev från början mött med ungdomens och allmänhetens stora intresse. Våra framgångar hava varit så stora, att vi vågat oss på att hyra egen lokal, en hel byggnad, som vi med stolthet kalla "Bygdegården".

Vi ha två gånger haft besök av lek- och danslärare Wäfelt från Stockholm, som inövat dansar. Vårt dansprogram omfattar ej mindre än tjugotvå gamla dansar från olika delar av vårt land. Dessutom ha vi uppspårat och konserverat en sörmländsk fyrpolska.

Laget har vid 10 olika tillfällen visat upp dessa dansar och rönt livligt erkännande.

En stor del av våra framgångar ha vi våra duktiga spelmän G. Hansson och G. Palmkvist att tacka för, som med outtröttligt intresse spelat på våra övningar och fester. De äro även framstående bygdespelmän och veta att med varm känsla vårda och bevara den gamla sörmländska musiken. Vi hava förvärvat ytterligare en spelman och nu består laget f. n. av 3 spelmän och 12 par ungdomar, som alla med håg och lust arbeta för bevarandet av folkdansen och folkmusiken.

"Framgång förpliktar", intresset får ej minskas och skall ej heller.

G. F. M.

HEMBYGDSGÅRD I JÄRVSÖ

För saken varmt intresserade personer bedriva en energisk agitation för att skapa intresse och skaffa medel till inköp av den gamla "Carlsgården" i Bondarvs by i Järvsö socken. Det är en gammal, förnämlig och typisk hälsingegård, och vi hoppas livligt att det skall lyckas för sockenborna att, då nu gården i vår skall säljas, de må få den för skapligt pris och kunna rädda den från rivning och vandalisering.

* * *

E T T B R E V

Herr Redaktör!

Då jag fick Eder lilla tidning stucken i hand på mig i Göteborg, trodde jag först att det var ett vanligt programblad, som i så riklig mängd utbjöds i Göteborg under utställningen. Men då jag kom in på mitt hotellrum och började rensa fickorna från alla tidningar, program och reklamer fick mitt öga se ordet "Hembygden" och jag fick en stöt, men en behaglig stöt, ty jag var ju i hembygden på sätt och vis, då jag var i Sverige, om också i en bullrande utställningsstad.

För 23 år sedan utvandrade jag till U. S. A. I alla dessa år har jag arbetat hårt, mycket hårt, och ej haft mycken tid att tänka på hembygden förrän appellen gavs om resan till Göteborg. Då vaknade hågen att åter få se hembygden och då jag nu står här med Edert lilla häfte i min hand, så vill jag för Eder alla som ej äro "svenskar i förskingringen" tala om för Eder vad ni äga uti eder hembygd. Hur mången yngling och hur mången mö tror ni ej det är, som i förtvivlan och längtan tillbaka hemåt tillbringar sitt liv därute och som aldrig kan komma tillbaka hem igen. Hur många äro ej de, som i vild förtvivlan och hemlängtan sörja sig till döds och huru många äro ej de, som ej äga den fysiska och psykiska styrkan att härda ut, som duka under, glömda och okända. I 23 långa år har jag stretat och resultatet av allt detta blev en möjlighet för mig att åter få komma hem. Nu är jag här

och tänker stanna och ingen makt i världen får mig åter över till yankelandet. Och många äro de som likt mig stanna kvar för att leva de sista åren av livet i gamla Sverige och få dö här och sova i hembygdens mull.

Glimåkra den 12 aug. 1923.

Gustaf Emil Andersson.
Svensk-amerikan.

* * *

UTKOMNA BÖCKER

Å Norstedt & Söners förlag har utkommit en liten bok av Hans Halfvarsson *"Från land och strand vid Ljunga älf"*, vars värde i kulturhistoriskt avseende är mycket stort. Boken handlar om många underbara händelser i Medelpad, men speciellt har förf. inriktat sig på en beskrivning av jägar- och fäbodlivet i Ljungans vackra ådal. Man skulle vilja kalla boken "Den stora björnjägaren", ty det är huvudsakligast den kände björnjägaren Jon Svenssons spännande jaktbravader, som göra det omöjligt att lägga ifrån sig boken förrän den är slutläst. Man spänner sig och blir ibland svettig och vild, man känner sig leva med i äventyren, tillbakaflyttad åttio år i tiden.

Här ett citat om Jon Svenssons första björnjakt.

— — —

Då Jon Svensson kommit upp ett stycke från byn flög det upp en tjäder som styrde av i riktning åt sidan från vägen. — — — Rätt vad det var fick han se fågeln sittande i en torrfura. Skotthållet var visserligen långt men Jon ville pröva sin nya bössa just på ett sådant håll. Han tog noggrant sikte, en smäll och fågeln föll till marken. "Bössan gick rätt", tänkte Jon, och utan att ladda om sprang han i hastig fart för att taga reda på sin tjäder. Men rätt som han sprang genom en tät småskog, stöp han alldeles på en stor björn, som hade en unge invid sig. Björnen blev ursinnig, uppgav ett rytande och rusade rätt mot Jon Svensson. Denne sprang hastigt undan för att uppnå ett stort träd att taga skydd av, medan han på nytt försökte ladda sin fågelbössa. Björnen höll dock på att nå upp Jon Svensson. Denne hade ingen annan råd än att taga sin tillflykt bakom en tall, men denna var inte grov nog för att lämna det skydd som i en sådan livsfarlig situation behövdes. Där uppstod en långvarig strid mellan björnen och Jon Svensson. Nalle rusade rakt på mannen vid trädet, men denne var kvick nog att slingra sig undan med ett hopp åt sidan. Så fortsatte björnen gång på gång med sitt anfall och kom t. o. m. en gång så nära att han gav Jon en stöt. Björnen blev mer och mer ursinnig, reste sig på bakfötterna, högg tag med framtassarna i trädet samt begynte dansa runt omkring detsamma, under det han än med ena än med den andra framtassen högg efter sin fiende under ständigt rytande. Under denna björnens upprätta ställning fortsatte Jon Svensson att ladda sin bössa, vilket dock inte var något lätt göra. Han hällde krut i krutmåttet, men då han skulle hälla krutet i bössmynningen måste han i detsamma göra ett hopp undan björnen och då tappade han krutet ur måttet. Han hällde då krutet direkt ur kruthornet i handen och sedan i bössan, varefter han så småningom fick ned förladdningen i bössan med hjälp av laddstaken. Nu släppte björnen sig ned från sin upprätta ställning och stod flåsande stilla ett par ögonblick. Därunder tog Jon Svensson upp en kula ur kulpungen och med bottnen på kruthornet tryckte han hastigt ned kulan i bössmynningen. Mera hann han dock ej, ty björnen rusade ånyo på honom och detta upprepades gång på gång. Tack vare Jon Svenssons enastående kallblodighet och uthålighet kunde han alltjämt rädda sig genom att hoppa åt sidan och på så sätt få trädet mellan sig och den vildsinta björnen. Slutligen reste sig björnen för andra gången mot trädet, ännu mera ursinnig än förut och började sno runt trädet och bet därunder bort stora stycken av barken. Björnens djupgröna ögon lågade hemskt under det att han rytande högg efter mannen. Jon Svensson värjde sig dock och lyckades slutligen att med laddstaken få ned kulan i bösspipan. — — — Det återstod blott att få på knallhatten — — — —.

Den fortsatta spännande striden får man läsa i boken, som blott betingar ett pris av tre kronor och är passande för både ung och gammal, särskilt för jägare och de som intressera sig för hembygdsberättelser.

Krax.

* * *

SVENSKA FOLKLIVSBILDER

Ett storartat, ur kulturell och etnografisk synpunkt, enastående värdefullt bok- och planschverk, kommer att utgivas av Nord. Museet till dess 50-årsjubileum i oktober 1923. Arbetet kommer att omfatta 80 planscher, varav cirka 20 i färg och 60 i svarttryck jämte förklarande text.

Arbetet är ämnat att belysa svenskt folkliv i helg och söcken, seder och bruk, dräkter, vävnader och rumsinredningar. Det blir en fest i färger och ett överskådligt materiel, bättre än många förklarande föredrag. Bland konstnärerna, som i färg eller etsning återgivit dessa folklivsbilder märkas namnen Arborelius, Adelborg, Hellquist, Höckert, Kulle, Nordenberg, Sandberg, Stenberg, Wallander, Wilhelmson, Zorn, Zoll m. fl.

För att möjliggöra verkets utgivande kräves en relativt omfattande subskription. Priset för subskribenter blir 22 kronor och bokhandelspriset 30 kr. Subskriptionslista kan rekvireras direkt från Nord. Museet eller genom Ringens sekret. Åberopa denna tidning.

Red.

* * *

ETT PAR TRYCKFEL I NOTERNA TILL NYA LÄROBOKEN

I fryksdalspolskan fattas ett förtecken i första raden.

I daldansen skall takt 19 spelas lika med takt 21.

I trekarlspolskan, takt 4, skall 5:te noten vara d i stället för ess.

HEMBYGDENS PRENUMERATIONSPRISER

Helt år kr. 4:80
Halft år kr. 2:60
Kvartal kr. 1:50
Lösnummer kr. 0:40

Prenumeration verkställes bäst genom posten eller direkt från Redaktionen av Hembygden, Stockholm 50.

Tidn. utkommer 12 ggr om året.

I den mån utrymmet tillåter det, omfattar tidningen även aktuella saker, men kommer framförallt att utgivas som landskapsnummer, omfattande folkmusik, hemslöjd, hembygdsvård, folkdans m. m. samt förbundsmeddelanden fr. de olika sektionerna.

Konstfliten

Förening för

Hemslöjd o. Konsthantverk

Utställnings- och
försäljningslokaler
i Gamla Högskolan
GÖTEBORG

Mitt emot John Ericsson-statyn

FÖRENINGEN FÖR SVENSK
HEMSLÖJD
GRUNDAD ÅR 1899
BESKYDDARE: H. M. KONUNGEN
ORDF.: H. K. H. PRINS EUGEN

FÖRSÄLJNINGSFÖRENINGENS
UTSTÄLLNINGSLOKAL
12 BIBLIOTEKSGATAN 12
TELEFONER: 7625, VÄXEL
NORR 8143, VÄXEL

Möbler, Textilier, Mattor, Klänningstyger, Nationaldräkter, Spetsar, Armatur, Keramik m. m., m. m.

ÅLANDS UNGDOMSFÖRBUND TACKAR

Från Ålands Ungdomsförbund har insänts till "Hembygden" följande.

Överväldigade av tacksamhet till Svenska Ungdomsringen och alla dess medlemmar, vilja vi, som haft den outsägliga glädjen att vara Sv. Ungdomsringens gäster, uttala vårt innerliga tack för den enastående gästfrihet och storslagna uppoffring som kommit oss till del, såväl i Stockholm, som under den hänförande och minnesrika färden genom Östergötland och Småland till Göteborg. Aldrig har åländsk ungdom vågat i sin djärvaste fantasi föreställa sig något så storartat och allt står kvar i ljust minne som en förverkligad saga.

Sverige har genom detta givit oss ålänningar något att leva av i ensamma och dystra dagar. Att Sverige är ett härligt land och att dess bebyggare äro ett gästfritt folk, det visste vi förut, men denna resa har visat oss att det landet och det folket har ännu ingen skald tillfyllest kunnat lovsjunga. Vi äro glada att vi äro av den stammen och tacksamma för att vi få vara en utpost, där svenskheten skall bevaras oförvanskad och stark.

Mariehamn i aug. 1923.

Johannes Eriksson. Karl Gustafsson.
P. A. Fredriksson.
Och alla som varit med.

* * *

VASSELHYTTANS BYGDEGÅRD

är invigd, men den är inte ämnad blott till museum, utan till ett samlings- och bildningshem för ortens och bygdens folk. Stora svårigheter och stora uppoffringar ha de ledande männen haft för att få denna så välbehövliga "stuga" till stånd; men många villiga händer ha hjälpt till, såväl med själva byggandet som med hjälp av alla andra slag.

Vidare beskrivning om stugan följer i ett senare nummer.

* * *

Skandinavisk Konstslöjd-Försäljning
77 Drottninggatan 77
Tel. 30243 Grundad 1896 Norr 743
Stockholm.

Nationaldräkter
Hemslöjdsvävnader
Handarbeten
Träarbeten

Målade, snidade och trävita.

Hos
VÄRMLANDS HEMSLÖJD
finns att köpa eller beställa allt som behöves i ett modernt hem.

Värmländska sockendräkter tillverkas med största pietet.

Västmanlands läns Hemslöjdsförening
Västerås

Möbeltyger
Klänningstyger
Gardiner
m. m.

Sockendräkter från Västmanland samt material till desamma
Tel. Västerås 1907

Vadmal utbytes mot ull

Östergötlands Läns Hemslöjdförening

Östgötadräkterna
Trevliga och Billiga.

NY LÄROBOK
I
SVENSKA FOLKDANSER
ÄR UTKOMMEN

OCH FINNES ATT TILLGÅ HOS HERRAR BOKHANDLARE SAMT DIREKT FRÅN

SVENSKA UNGDOMSRINGEN
STOCKHOLM 50

Gernandts Boktryckeri
Ernst H. Gernandt
Mästersamuelsgatan 43
Stockholm.
Telefoner: 179 19. Norr 112 04

Specialitet:
Illustrerade Kataloger
Bokverk
Tidningar • Föreningstryck

ATT UPPLÄSAS AV KORRESP. SEKRET.

I nästa nummer av tidningen kommer en utförlig redogörelse om stämman i Göteborg.

*

Som Granhammar undanbett sig återval till sekreterareposten och i hans ställe valts hr John Grandell, torde numera all korrespondens, som angår rörelsen i sin helhet, ej blandas med tidningens angelägenheter.

Adressen för Ringens sekretariat är dock under Grandells bortvaro fortfarande Riksmuseet, *Stockholm 50.*

*

Obs.! Alla som veta sig vara skyldiga redaktionen pengar för bekomna tidningar, torde godhetsfullt pr omgående insända likvid och senast innan 15 sept.

*

De, som ej i vederbörlig ordning insända likvid för i utgivarekorsband bekomna tidningar, få hädanefter tidningarna sig tillsända i postförskott, vilket dock till följd av portoskillnad fördyrar tidningarna med omkr. 8 à 10 öre st.

Redaktionen.

* * *

»DEN FORNTID EJ VÖRDAR EJ FRAMTID ÄR VÄRD.»

Dessa ord torde var och en tänka på som vigt sitt intresse med hembygden. Den som ej vördar den gångna tidens kultur, ur vilken den nya tiden har utgått, den är ej värd någon framtid eller framgång. Ty medvetet eller omedvetet är det den gångna tidens uppbyggelseverk, vars resultat vi sena tiders barn få tillgodogöra oss; skörd av en tidig sådd. Den som ej förstår eller vill förstå detta, han är ej heller värd att stå med i en rörelse, vars strävan är den gamla kulturens värnande och skyddande.

Bäst och Billigast

Utensilier
för
Porslinsmålning
och
Artistmaterialier

hos

Aktiebolaget M. Hansen
Färg- & Kemikaliehandel
3 Arsenalsgatan 3
Tel. 36 STOCKHOLM 15 Norr 8721

HEMBYGDENS
Annonspriser:

3 spalt = 50 mm. på 70 mm. höjd. Kronor 15:— pr gång.
2 spalt = 80 mm. på 48 mm. höjd. Kronor 15:— pr gång.
2 spalt = 80 mm. på 100 mm. höjd. Kronor 25:— pr gång.
2 spalt = 165 mm. på 100 mm. höjd. Kronor 50:— pr gång.
1 sida. Kronor 80:— pr gång.

Vid årsannonsering lämnas 20 % rabatt och vid 1/2-årsannonsering 10 % rabatt.

NERLIENS

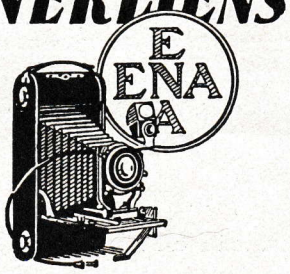

'Allt Fotografiskt'
Hamngatan 26
Stockholm

"Han gör ett gott intryck....."

tänker den unga damen. Därför får den unge mannen företräde framför sin granne, vars yttre vanprydes av dålig hy.

Det personliga intrycket spelar en stor roll i det dagliga livet, i affärer, vid knytande av bekantskaper, vid strävandet att vinna en god anställning. En frisk hy med dess prägel av hälsa och kraft har lika stor betydelse när det gäller en man som för damerna. *Alla* vinna på att äga en sund hud och en oklanderlig hy.

Det yppersta medlet att vinna och bibehålla en frisk hy är att taga Elfströms SVAVEL-TJÄRTVÅL N:o 1 till sin daglige morgonkamrat. Den *renar nämligen porerna* fullständigt från damm och smuts samt underlättar därigenom hudens ostörda verksamhet. Finnar, pormaskar etc. tager den bort på ett enkelt och naturligt sätt därigenom att den underlättar porernas uppgift att bortföra avsöndringarna från kärl och vävnader. I dess lödder ingå bl. a. tjära och svavel — tvenne sedan urminnes tider välkända hälsobringande hudmedel — och därigenom tillför den huden just de ämnen, vilka oskadliggöra allt, som kan genom retning vålla sjuklighet av olika slag i huden.

Rena porer —
hudens hälsa.

Man må icke förbise att Elfströms SVAVEL-TJÄRTVÅL N:o 1 har inga nackdelar gemensamma med de gamla, svarta och obehagliga tjärtvålarna. Den är framställd enligt en *speciell tillverkningsmetod* och därigenom en produkt, som erbjuder *lika stort behag i användningen som vilken annan toalett-tvål som helst.*

Säljes överallt à 1 kr.

ELFSTRÖMS TEKNISKA FABRIK,
GEFLE

Lösnummer **40** öre.

Gernandts Boktryckeri, Stockholm 1923